

ଓଁ ଶ୍ରୀ ଗଣେଶାୟ ନମଃ

ପ୍ରାଚୀନ ଭାରତୀୟ ବୈଦିକ ସାହିତ୍ୟ
Vedic Literature of Ancient India

ଅଥର୍ବବେଦ

(अथर्ववेद / Atharvaveda)

ଓଁ ଶ୍ରୀ ଗଣେଶାୟ ନମଃ

ପ୍ରାଚୀନ ଭାରତୀୟ ବୈଦିକ ସାହିତ୍ୟ
Vedic Literature of Ancient India

ଅଧର୍ବବେଦ

ଶୌନକ ସଂହିତା

(शौनक संहिता)
(Shaunaka Samhitaa)

ସଂପାଦନ - ଶ୍ରୀ ପ୍ରକାଶ ପ୍ରଧାନ

Editor – Prakash Pradhan

ଭାଷା - ସଂସ୍କୃତ-ଓଡ଼ିଆ

Language – Sanskrit - Odia

ଶୁଦ୍ଧିକରଣ (Proofreading by)

ଶ୍ରୀ ଗଙ୍ଗାଧର ପଣ୍ଡା

ଶ୍ରୀ କମଳ ଲୋଚନ ପଣ୍ଡା

ଶ୍ରୀ ପ୍ରକାଶ ପ୍ରଧାନ

ସଂପାଦନା

prakash@scholarshoppe.com

ଶୁଦ୍ଧିକରଣ

ଶ୍ରୀ କମଳ ଲୋଚନ ପଣ୍ଡା

ଜିଲ୍ଲା ଅଧ୍ୟକ୍ଷ, ବୈଦିକ ବ୍ରାହ୍ମଣ ପରିଷଦ,
ସମ୍ବଲପୁର, ଓଡ଼ିଶା

klpandajsg@gmail.com

ଶ୍ରୀ ଗଙ୍ଗାଧର ପଣ୍ଡା

ପ୍ରଧାନ ଅଧ୍ୟାପକ,
ନବଜୀବନ ବେଦ ବିଦ୍ୟାଳୟ, ମଦନମୋହନପୁର
ବ୍ରହ୍ମପୁର, ଗଞ୍ଜାମ, ଓଡ଼ିଶା

ପୂର୍ବାଭାଷ

ଓଁ ଶ୍ରୀ ଗଣେଶାୟ ନମଃ

ମାତୃପିତୃଭ୍ୟାଂ ନମଃ ।

ସର୍ବଭ୍ୟୋ ଗୁରୁଭ୍ୟୋ ନମଃ ।

ଶ୍ରୀ ମହାଗଣପତୟେ ନମଃ ।

ଶ୍ରୀ ସରସ୍ୱତ୍ୟେ ନମଃ ।

ସର୍ବଭ୍ୟୋ ଦେବେଭ୍ୟୋ ନମଃ ।

ଶ୍ରୀ ବେଦାୟ ନମଃ ।

ଶ୍ରୀ ବେଦପୁରୁଷାୟ ନମଃ ।

୧୩ ଜୁଲାଇ ୨୦୨୨, ବ୍ୟାସ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା, ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ବେଦମାନଙ୍କର ରୂପାନ୍ତର ସୃଷ୍ଟିକାରେ ଏହା ମୋର ଷର୍ଥ ପ୍ରକଳ୍ପ । "ଉକ୍-ବେଦ", ଯଜୁର୍ବେଦ, ଓ "୧୦୮ ଉପନିଷଦ" ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ରୂପାନ୍ତର କରିବା ପରେ, ପାଠକ ଓ ଶୁଭେଚ୍ଛୁମାନଙ୍କ ଅନୁରୋଧ କ୍ରମେ "ଅଥର୍ବବେଦ" ଓ "ସାମବେଦ"କୁ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ରୂପାନ୍ତର କରିବା ପ୍ରକଳ୍ପ ହାତକୁ ନେଲି, ଓ ଏହା ଉପରେ ଗବେଷଣା ତଥା କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଲାଗିପଡ଼ିଲି । ଏହି ପ୍ରକଳ୍ପର ପ୍ରଥମ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ "ଅଥର୍ବବେଦ " ସମାପନ କରିବାର ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେଇ କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲି । ସେଥିପାଇଁ ଉପଲବ୍ଧ "ଶୌନକ ସଂହିତା"କୁ ଓଡ଼ିଆ ଲିପିରେ ରୂପାନ୍ତର କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲି । ଅନେକଦିନ କାର୍ଯ୍ୟକରିବା ପରେ "ଶୌନକ ସଂହିତା"ର ରୂପାନ୍ତର କାର୍ଯ୍ୟ ଶେଷ ହେଲା । ଏହି ପ୍ରକଳ୍ପର ୨ୟ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ "ସାମବେଦ"କୁ ଓଡ଼ିଆ ଲିପିରେ ରୂପାନ୍ତର କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭକରି, ଏହାର ଉପଲବ୍ଧ "କୌଥୁମ ସଂହିତା"ଙ୍କର ରୂପାନ୍ତର ମଧ୍ୟ ଶେଷ ହେଲା । ଏହି ସଂସ୍କରଣର ବିଶେଷତ୍ୱ ଏହା ଯେ, ଏଥିରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ମନ୍ତ୍ରର ଋଷି, ଦେବତା ଓ ଛନ୍ଦ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିବାରେ ବହୁ ପରିଶ୍ରମପୂର୍ବକ କାର୍ଯ୍ୟ କରାଯାଇଅଛି, ତଥା ଅନ୍ୟ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ତଥ୍ୟ ମାନଙ୍କର ସୂଚନା ମଧ୍ୟ ଦିଆଯାଇଛି । ଏହି ସଂସ୍କରଣରେ ଯେଉଁ ସବୁ ବିଶେଷତ୍ୱ ରହିଛି, ସେମାନଙ୍କର ସ୍ୱଳ୍ପ ବିବରଣୀ ଆଗାମୀ ପୃଷ୍ଠାରେ ଦିଆଯାଇଛି ।

ଏହି ରୂପାନ୍ତରଣରେ ୧୯୫୪ ମସିହାର ଏକ ପୁରୁଣା ପୁସ୍ତକ "ଅଥର୍ବବେଦ - ଶୌନକ ସଂହିତା"କୁ ଆଧାର ରୂପେ ନିଆଯାଇଛି, ତଥା ଅନ୍ୟ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ସୂତ୍ରମାନଙ୍କୁ ନେଇ ଏହି ସଂସ୍କରଣର ସମାପନ କରାଯାଇଛି । ସମସ୍ତ ସୂତ୍ରର ସୂଚନା ତଳେ "ସୂତ୍ର ସୂଚନା" ଦିଆଯାଇଛି ।

ଏହି ରୂପାନ୍ତରଣରେ "ଅଥର୍ବବେଦ"ର ସ୍ୱର (ଉଦାତ୍ତ, ଅନୁଦାତ୍ତ, ସ୍ୱରିତ ଇତ୍ୟାଦି) ମାନଙ୍କର ଶଂକେତ ବା ଚିହ୍ନ ଦିଆଯାଇନାହିଁ । ଏହାର କାରଣ ଓଡ଼ିଆ ଲିପିରେ ସେ ପ୍ରକାର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବ୍ୟବସ୍ଥା ନାହିଁ । ତଥାପି ଏହା ଉପରେ ଗବେଷଣା ଜାରି ରହିଛି, ହୋଇପାରେ ଏହାର ପରବର୍ତ୍ତୀ ସଂସ୍କରଣରେ ଏହା ଉପଲବ୍ଧ ହେବ । ଖେବ ସାଇଟରେ ସମସ୍ତ ଶ୍ଳୋକ ବା ମନ୍ତ୍ରମାନଙ୍କର ସ୍ୱରାବୃତ୍ତି ଉପଲବ୍ଧ ଅଛି, ପାଠକମାନେ ଏହାକୁ ଶୁଣି ପାରିବେ ବା ଅଭ୍ୟାସ କରିପାରିବେ ।

"ଅଥର୍ବବେଦ"ର ଓଡ଼ିଆ ଲିପିରେ ରୂପାନ୍ତର ସରିବା ପରେ, ଏହା ଠିକ୍ ରେ ରୂପାନ୍ତର ହେଲା କି ନାହିଁ, ତାହାର ଶୁଦ୍ଧିକରଣ (ପ୍ରୁଫ୍-ରିଡିଙ୍ଗ୍) ଆବଶ୍ୟକ ଥିଲା । ଏଥିପାଇଁ ମୂଳ ଦସ୍ତାବେଜ ସଙ୍ଗରେ ରୂପାନ୍ତରୀତ ଦସ୍ତାବେଜର ଯାଞ୍ଚ କରିବାପାଇଁ, ୨ଜଣ ଅଲଗା ଅଲଗା ଶୁଦ୍ଧିକରଣ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲାଗିଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ "ଶ୍ରୀ ଗଙ୍ଗାଧର ପଣ୍ଡା (ଅଥର୍ବବେଦୀ)" ଓ "ଶ୍ରୀ କମଳ ଲୋତନ ପଣ୍ଡା" ମୁଖ୍ୟରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିଲେ । ମୁଁ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଭାବେ ସମସ୍ତ ଯୋଗଦାନକାରୀ ସଦସ୍ୟମାନଙ୍କୁ କୃତଜ୍ଞତା ବ୍ୟକ୍ତ କରୁଛି । ତାଙ୍କର ଉପଦେଷ, ମାର୍ଗଦର୍ଶନ ଓ ସୁଧାରୀକରଣ ସର୍ବଦା ଅବିସ୍ମରଣୀୟ ରହିବ ।

ଶେଷରେ ସମସ୍ତଙ୍କ ଯୋଗଦାନ ପାଇଁ ଏହି ପବିତ୍ରଗ୍ରନ୍ଥ "ଅଥର୍ବବେଦ ଓଡ଼ିଆରେ" ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇପାରିଛି । ଆଶାକରୁଛି ଏହା ସମସ୍ତ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଭାଷୀ ବେଦଲିପୁ ଜନମାନଙ୍କ କାମରେ ଆସିବ ଓ ଏହାକୁ ଭବିଷ୍ୟତ ପିଢ଼ି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପହଞ୍ଚାଇ ଭାରତର ସଂସ୍କୃତି ଓ ପରମ୍ପରାକୁ ବଜାୟ ରଖିବେ ।

ତାରିଖ - ୩୦.୦୮.୨୦୨୩

ରକ୍ଷାବନ୍ଧନ

ଶ୍ରୀ ପ୍ରକାଶ ପ୍ରଧାନ,

ସଂପାଦକ,

ସଂସାରଫଳ, ପଟ୍ଟାମୁଣ୍ଡାଇ, କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ା, ଓଡ଼ିଶା, ଭାରତ ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ସ୍ଥିତି - ଚେନ୍ନାଇ, ତାମିଲନାଡୁ, ଭାରତ ।

ଉତ୍ସର୍ଗ

ଏହି ଗ୍ରନ୍ଥ "ଅଥର୍ବବେଦ ଓଡ଼ିଆରେ" ଓଡ଼ିଆ ଭାଷୀ ସମସ୍ତ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ସେବାରେ ଓ
ସାର୍ବଜନୀନ ଜ୍ଞାନ ପ୍ରସାର ନିମନ୍ତେ ଉତ୍ସର୍ଗ କରୁଛି ।

ବଶମ୍ଭୁତ

ସଂପାଦକ

ନିବେଦନ

ଏହି ଗ୍ରନ୍ଥ "ଅଥର୍ବବେଦ ଓଡ଼ିଆରେ" ଟି ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ପଠନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ତିଆରି କରାଯାଇଛି ଓ ଏହା
ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଡିଜିଟାଲରୂପରେ ମୁକ୍ତ ଉପଲବ୍ଧ ହେବ । ଏହାର କୌଣସି ବ୍ୟାପାରୀକରଣ ନ କରିବାକୁ
ଅନୁରୋଧ । ଯଦି କେହି ଏହାର ପ୍ରକାଶନ କରିବାକୁ ଚାହୁଁଛନ୍ତି, ସଂପାଦକଙ୍କ ସହିତ ଯୋଗାଯୋଗ
କରିବାକୁ ଅନୁରୋଧ ।

ଏହି ଓଡ଼ିଆ ରୂପାନ୍ତରିତକୁ ଆମ ଜ୍ଞାନ ଅବଧିରେ, ଧ୍ୟାନ ପୂର୍ବକ, ସମସ୍ତ ସାବଧାନ ଓ ଯତ୍ନର
ସହିତ ରୂପାନ୍ତର କରାଯାଇଛି । ତଥାପି, ଏଥିରେ ଭୁଲ ବା ତ୍ରୁଟି ରହିଥାଇ ପାରେ । ତେଣୁ କୃପାଳୁ
ପାଠକ, କ୍ଷମା କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ, ସଂପାଦକଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ଗୋଚରକୁ ଆଣିବାକୁ ଅନୁରୋଧ ।

ଶ୍ରୀ ପ୍ରକାଶ ପ୍ରଧାନ,

ସଂପାଦକ,

ଅଥର୍ବବେଦ

ଇତିହାସକାରମାନଙ୍କ ଅନୁସାରେ ବେଦର ବିଭାଜନ ‘ତ୍ରେତୟା ଯୁଗ’ର ଆରମ୍ଭରୁ ଚେଷ୍ଟା କରାଯାଇଥିଲା । ମୁନିଋଷିମାନଙ୍କୁ ପ୍ରକଟିତ ହୋଇଥିବା "ବେଦତ୍ରୟୀ ମନ୍ତ୍ର" ସମୁହ ଅନେକ ଥିଲା, ସେଥିପାଇଁ ତାହାର ବିଷୟବସ୍ତୁ ଓ ମହତ୍ତ୍ୱ ଅନୁସାରେ ବିଭାଜନ କରିବାପାଇଁ ଟଙ୍କଣ "ଋତ୍ବିକ"ଙ୍କୁ ଦାୟୀତ୍ୱ ଦିଆଗଲା । ସେମାନେ ହେଲେ - 'ହୋତା', 'ଅଧ୍ୱର୍ଯୁ', 'ଉଦ୍ୱାତା' ଓ 'ବ୍ରହ୍ମ' । ଏଥିପାଇଁ 'ହୋତା'ଙ୍କୁ ଋକ୍ ମନ୍ତ୍ର, 'ଅଧ୍ୱର୍ଯୁ'ଙ୍କୁ ଯଜୁର୍ ମନ୍ତ୍ର, 'ଉଦ୍ୱାତା'ଙ୍କୁ ସାମନ୍ତ ଋକ୍ ମନ୍ତ୍ର ଉଚ୍ଚାରଣର ଦାୟୀତ୍ୱ ଦିଆଗଲା, କିନ୍ତୁ ଚତୁର୍ଥ ଋତ୍ବିକ୍ 'ବ୍ରହ୍ମ' ସିଧା ସଳଖ ଭାବରେ କୌଣସି 'ବେଦତ୍ରୟୀ' ମନ୍ତ୍ର ସହିତ ସଂଶ୍ଳିଷ୍ଟ ନଥିଲେ, ତାଙ୍କୁ ସେହି ଗାନ୍ଧର୍ବ ଋତ୍ବିକ୍ ମାନଙ୍କର ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ କରିବାର ଦାୟୀତ୍ୱ ଦିଆଗଲା ।

ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟା ଚାଲୁଥିବା ବେଳେ, ସେମାନେ କିଛି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ମନ୍ତ୍ର 'ଅଥର୍ବଣ' ଋଷି ଓ 'ଅଙ୍ଗିରସ' ଋଷିଙ୍କ ଠାରୁ ପାଇଲେ । ସେ ମନ୍ତ୍ରସମୁହ ଶାନ୍ତି ଓ ଅଖଣ୍ଡତା ରଖିବା, ଦୁଷ୍ଟାତ୍ମା ମାନଙ୍କର ଦୁଷ୍ଟ ଶକ୍ତିର ନିବାରଣ, ସାମାଜିକ ରିତି, ଭେଷଜ ବିଦ୍ୟା, ଓ ଶତ୍ରୁ ଜୟ ଇତ୍ୟାଦି ବିଷୟରେ ଆଧାରିତ ଥିଲା । ସେସବୁ ମନ୍ତ୍ରସମୁହକୁ ନେଇ "ଅଥର୍ବବେଦ"ର ଭିତ୍ତିଭୂମି ସ୍ଥାପନ ଆରମ୍ଭ କରାଯାଇଥିଲା ବୋଲି କୁହାଯାଏ । ଋତ୍ବିକ୍ "ବ୍ରହ୍ମ" ଏହିସବୁ ମନ୍ତ୍ରସମୁହର ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ କରିବାର ଦାୟୀତ୍ୱ ନେଲେ ଓ ଏହାର ପ୍ରସାର କରିବାରେ ଯୋଗଦାନ ଦେଲେ ।

ଦ୍ୱାପରଯୁଗରେ "ବେଦବ୍ୟାସ" ବେଦ ବିଭାଜନକୁ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ କରିଥିଲେ । ସେ, ଏହି ବିଭାଜନ ପାଇଁ ମୁଖ୍ୟତଃ ୨ଟି ପଦ୍ଧତିର ସାହାଯ୍ୟ ନେଇଥିଲେ, ଯଥା, ସାହିତ୍ୟିକ ଓ ଶ୍ରୌତଯଜ୍ଞକର୍ମ । ତେଣୁ ମନ୍ତ୍ରସମୁହର ଲକ୍ଷଣ ଅନୁସାରେ, ସାହିତ୍ୟିକ (ପଦ୍ୟ, ଗଦ୍ୟ ଓ ସଂଗୀତ) ଓ ଶ୍ରୌତଯଜ୍ଞକର୍ମ (ମୁଖ୍ୟତଃ ବିଷୟବସ୍ତୁ) ପଦ୍ଧତିରେ ବିଭାଜନ କରିଥିଲେ । ପଦ୍ୟରେ 'ଋକ୍-ବେଦ'କୁ, ଗଦ୍ୟରେ 'ଯଜୁର୍ବେଦ'କୁ, ସଂଗୀତରେ 'ସାମବେଦ'କୁ ବିଭକ୍ତ କରିଥିଲେ । ଏହାପରେ ଅବଶିଷ୍ଟ ମନ୍ତ୍ରମାନଙ୍କୁ କେବଳ ବିଷୟବସ୍ତୁକୁ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଦେଇ ଗୋଟିଏ ଭାଗ କରିଥିଲେ, ଯାହା "ଅଥର୍ବବେଦ" ନାମରେ ପରିଚିତ

ହେଲା । ସେଇଥିପାଇଁ କେବଳ "ଅଥର୍ବବେଦ"ରେ ମନ୍ତ୍ରସମୂହର ୩ ପ୍ରକାରର ଲକ୍ଷଣ, ଅର୍ଥାତ ପଦ୍ୟ, ଗଦ୍ୟ, ଓ ସଂଗୀତ ମିଳିଥାଏ ।

ଏହା କୁହାଯାଏ ଯେ, ଏହି ମନ୍ତ୍ରସମୂହ ମଧ୍ୟରେ ମହର୍ଷି "ଅଥର୍ବଣ"ଙ୍କର ଅଧିକାଂଶ ମନ୍ତ୍ର (୨୭୧୭) ଥିବାରୁ, ଏହାର ନାମ "ଅଥର୍ବବେଦ" ରଖାଯାଇଥିଲା । "ଅଥର୍ବବେଦ" ମଧ୍ୟ ଅନ୍ୟ ନାମ-ମାନଙ୍କରେ ପରିଚିତ, ଯଥା, - ଅଥର୍ବବେଦ, ଅଥର୍ବାଙ୍ଗିରୋବେଦ, ବ୍ରହ୍ମବେଦ, ଭିଷଗ୍-ବେଦ, ଓ କ୍ଷାତ୍ରବେଦ ।

ଅଥର୍ବବେଦ – ପାଣିନିଙ୍କ ଧାତୁପାଠରେ "ଅର୍ବ"ର ଅର୍ଥ ହିଂସା ବା ହିଂସା ସଂବନ୍ଧୀୟ କର୍ମ । ତେଣୁ ଏହାର ପ୍ରତିକୂଳ ଅର୍ଥରେ ଏହା "ଅଥର୍ବ", ଅର୍ଥାତ ଅହିଂସା ବା ଶାନ୍ତି ଓ ପୌଷ୍ଟିକ କର୍ମ ଅଟେ । "ଅଥର୍ବବେଦ"ର ବିଷୟବସ୍ତୁ ଏହାକୁ ପ୍ରମାଣ କରିଥାଏ, ସେହିଥିପାଇଁ ଏହି ବେଦର ନାମ "ଅଥର୍ବବେଦ" ଅଟେ ।

ଅଥର୍ବାଙ୍ଗିରୋବେଦ – "ଅଥର୍ବବେଦ"ରେ ଅଧିକାଂଶ ମନ୍ତ୍ର ମହର୍ଷି "ଅଥର୍ବଣ" ଓ "ଅଙ୍ଗିରସ"ଙ୍କର ଥିବାରୁ, ଏହାକୁ "ଅଥର୍ବାଙ୍ଗିରୋବେଦ" କୁହାଯାଏ । ଏହାର ଉଲ୍ଲେଖ୍ୟ "ଅଥର୍ବବେଦ", "ମହାଭାରତ", "ମନୁସ୍ମୃତି", "ଯଜୁର୍ବଲ୍ୟସ୍ମୃତି" ଓ "ଐଶନସସ୍ମୃତି" ଇତ୍ୟାଦି ଗ୍ରନ୍ଥ ମାନଙ୍କରେ ରହିଅଛି ।

ବ୍ରହ୍ମବେଦ – "ବ୍ରହ୍ମା" ନାମକ 'ରତ୍ନିକ' (ଉପରେ ଆଲୋଚିତ) ଏହାର 'ଶ୍ରୌତଯଜ୍ଞକର୍ମ' ପ୍ରତିପାଦନ କରିଥିଲେ ବୋଲି ଏହାକୁ "ବ୍ରହ୍ମବେଦ" କୁହାଯାଏ । ଆଉଏକ କାରଣ, ଏଥିରେ ଅଧିକାଂଶ ମନ୍ତ୍ର "ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଚିନ୍ତନ" ବିଷୟରେ ଥିବାରୁ, ଏହା "ବ୍ରହ୍ମବେଦ" ନାମରେ ଜଣା ।

ଭିଷଗ୍-ବେଦ – "ଅଥର୍ବବେଦ"ରେ ଅନେକ ରୋଗ ଓ ତାହାର ଔଷଧ ବିଷୟରେ ଉଲ୍ଲେଖ୍ୟ ରହିଅଛି, ସେଥିପାଇଁ ଏହା "ଭିଷଗ୍-ବେଦ" ନାମରେ ମଧ୍ୟ ଜଣା ।

କ୍ଷାତ୍ରବେଦ – "ଅଥର୍ବବେଦ"ରେ ସ୍ୱରାଜ୍ୟ ରକ୍ଷା ପାଇଁ ରାଜକର୍ମ ସଂବନ୍ଧୀତ ଅନେକ ସୁକ୍ତ ସମୂହ ରହିଅଛି, ତଥା ଏଥିରୁ ରାଜନୈତିକ ଜ୍ଞାନ ମଧ୍ୟ ମିଳିଥାଏ, ସେଇଥିପାଇଁ ଏହା "କ୍ଷାତ୍ରବେଦ" ନାମରେ ମଧ୍ୟ ଜଣା ।

ଅଥର୍ବବେଦ ବିଷୟବସ୍ତୁ

"ଅଥର୍ବବେଦ"କୁ ସାମାଜିକରୀତି କାଣ୍ଡ କୁହାଯାଏ, ତେଣୁ ଏଥିରେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଓ ସାମାଜିକ ଶାନ୍ତି ତଥା ରକ୍ଷା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଅନେକ ମନ୍ତ୍ର ଓ କର୍ମ ରହିଅଛି । ତେଣୁ ଏହାର ବିଷୟବସ୍ତୁଗୁଡ଼ିକ ହେଲେ, ବ୍ରହ୍ମ ତଥା ଦାର୍ଶନୀକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ, ଭୈଷଜ୍ୟ କର୍ମ, ଶାନ୍ତି ତଥା ପୌଷ୍ଟିକ କର୍ମ, ରାଜକର୍ମ, ସାଂମନସ୍ୟକର୍ମ, ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ଆୟୁଷ୍ୟକର୍ମ ଓ ଅଭିଚାର କର୍ମ ଇତ୍ୟାଦି ।

ବ୍ରହ୍ମ ଓ ଦାର୍ଶନୀକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ

"ଅଥର୍ବବେଦ"ରେ ବିଶେଷରୂପରେ 'ବ୍ରହ୍ମ'ର ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇଛି । ଏହି ବେଦରେ ବ୍ରହ୍ମର ବର୍ଣ୍ଣନା ଯେତେ ବିସ୍ତାର ଓ ସୁସ୍ଥୁତାର ସହିତ କରାଯାଇଛି, ତାହା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ବେଦରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ ନାହିଁ । ଏହା କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବନାହିଁ ଯେ, 'ଉପନିଷଦ'ରେ ଯେଉଁ ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟାର ବିକସିତ ରୂପ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ, ତାହାର ମୂଳ ଏହି "ଅଥର୍ବବେଦ" । ଏହି ବେଦରେ ବିଭିନ୍ନ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ବ୍ରହ୍ମତ୍ୱର ବିବେଚନା କରାଯାଇଛି, ଯଥା, ବ୍ରହ୍ମ କ'ଣ?, ତାହାର ସ୍ୱରୂପ କ'ଣ?, ତାହାକୁ ପ୍ରାପ୍ତ କରିବାର ସାଧନ କ'ଣ?, ସିଏ ଗୋଟିଏ କିମ୍ବା ଅନେକ?, ତାଙ୍କର ଅନ୍ୟ ଦେବତାମାନଙ୍କ ସହିତ ସଂବନ୍ଧ କ'ଣ?, ଇତ୍ୟାଦି ବିଷୟ ସହିତ ଜୀବାତ୍ମା ଓ ପ୍ରକୃତିର ମଧ୍ୟ ବିବେଚନା କରାଯାଇଛି । ଏଥିରେ ବିରାଟ, ବ୍ରହ୍ମ, ସ୍କନ୍ଧ, ରୋହିତ, ବ୍ରାତ୍ୟ, ଉଲ୍ଲିଷ୍ଠ, ପ୍ରାଣ, ସ୍ୱର୍ଗୋଦନ, ଆଦି ବ୍ରହ୍ମର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ୱରୂପମାନଙ୍କର ବିସ୍ତୃତ ବର୍ଣ୍ଣନା ମିଳିଥାଏ ।

ଏଥିରେ ସଂସାର 'ଜଳ'ରୁ ସୃଷ୍ଟି ବୋଲି କୁହାଯାଇଛି । ପ୍ରାରମ୍ଭରେ ଇଶ୍ୱର ଜଳରେ ମଞ୍ଜି ପକାଇଲେ, ସେଥିରୁ 'ହିରଣ୍ୟଗର୍ଭ'ର ଉତ୍ପତ୍ତି ହେଲା, ଓ ସେଥିରୁ ସୃଷ୍ଟିର ପ୍ରାରମ୍ଭ ହେଲା । (ଅ.ବେ - ୪.୨.୬.୮)

ଭୈଷଜ୍ୟକର୍ମ

"ଅଥର୍ବବେଦ"ରେ ବିଭିନ୍ନ ରୋଗର ଉପଚାର ପାଇଁ ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଉଥିବା ସୁକ୍ତ ସମୂହ ରହିଅଛି । ସେଥିରେ ଥିବା ମନ୍ତ୍ର ସମୂହ ଦ୍ଵାରା ଦେବତାମାନଙ୍କର ଆବାହନ ଓ ପ୍ରାର୍ଥନା କରାଯାଏ । ଏହି ସୁକ୍ତରେ, ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ରୋଗର ନାମ ଓ ତାହାର ନିରାକରଣ ପାଇଁ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ଔଷଧର ନାମ ମିଳିଥାଏ । ଜଳଚିକିତ୍ସା, ସୂର୍ଯ୍ୟଚିରଣ ଚିକିତ୍ସା, ଓ ମାନସିକ ଚିକିତ୍ସା ଇତ୍ୟାଦି ବିଷୟର ବିସ୍ତୃତ ବର୍ଣ୍ଣନା, ଏହି ବେଦରେ ମିଳିଥାଏ ।

ଶାନ୍ତି ଓ ପୌଷ୍ଟିକ କର୍ମ

ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର କ୍ଷତି, ଆପତ୍ତି ବା ଅବାଞ୍ଚିତ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପରୁ ମୁକ୍ତିପାଇବା ପାଇଁ କରାଯାଉଥିବା କର୍ମରୁଚିକୁ ଶାନ୍ତିକ-କର୍ମ କୁହନ୍ତି । ଦୁଃସ୍ଵପ୍ନ-ନାସନ, ଦୁଃଶକୁନ-ନିବାରଣ (ମଙ୍ଗଳ) ଇତ୍ୟାଦି ପାଇଁ କରାଯାଉଥିବା ଦେବପ୍ରାର୍ଥନା ଆଦି ସୁକ୍ତ ସମୂହ ଏହି ବେଦର ଅନ୍ତର୍ଗତ ଅଟେ । ଐଶ୍ଵର୍ଯ୍ୟ-ପ୍ରାପ୍ତି, ଓ ବିପନ୍ନବୃତ୍ତି (ବିପଦର ଶାନ୍ତି) ପାଇଁ ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଉଥିବା ସୁକ୍ତ, ପୌଷ୍ଟିକ କର୍ମର ଅନ୍ତର୍ଗତ ଅଟନ୍ତି, ଯେପରିକି ପୁଷ୍ଟିବର୍ଦ୍ଧକ, ମଣିବନ୍ଧନ, ଓ ଦେବ-ପ୍ରାର୍ଥନା ଇତ୍ୟାଦି ।

ରାଜକର୍ମ (ରାଜନୀତି)

"ଅଥର୍ବବେଦ"ରେ ରାଜନୈତିକ ବିଷୟର ବିସ୍ତାର ଭାବରେ ଉଲ୍ଲେଖ୍ୟ ରହିଅଛି । ରାଜା କିଭଳି ହେବା ଦରକାର ?, ରାଜା ଓ ପ୍ରଜାଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ, ଶାସନର ପ୍ରକାର, ରାଜାଙ୍କର ନିର୍ବାଚନ ଓ ରାଜାଭିଷେକ, ରାଜାଙ୍କର ଅଧିକାର ଓ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ, ସଭା ଓ ସମିତି ତଥା ତା'ର ସ୍ଵରୂପ, ନ୍ୟାୟ ଓ ଦଣ୍ଡବିଧାନ, ସେନା ଓ ସେନାପତି, ସୈନିକର ପ୍ରକାର ଓ ତାଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ, ସୈନିକର ଶିକ୍ଷା, ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର, ଯୁଦ୍ଧର ସ୍ଵରୂପ, ଶତ୍ରୁ-ନାଶନ, ଓ ବିଜୟ ପ୍ରାପ୍ତ କରିବାର ସାଧନ ଇତ୍ୟାଦି ବିଭିନ୍ନ ବିଷୟ, ଏହାର ଅନ୍ତର୍ଗତ ଅଟେ ।

ସାଂମନସ୍ୟକର୍ମ

"ଅଥର୍ବବେଦ"ରେ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ, ସାମାଜିକ, ପାରିବାରିକ, ରାଜନୀତିକ, ତଥା ଧାର୍ମିକ ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ରକ୍ଷା ପାଇଁ ବିଶେଷ ମହତ୍ତ୍ୱ ଦିଆଯାଇଛି, ଓ ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ସୌହାର୍ଦ୍ଦ୍ୟ ସ୍ଥାପନ କରିବା ପାଇଁ ବିଭିନ୍ନ ସୁକ୍ତ ସ୍ମରଣ କରିବାର ବିଧାନ ରହିଅଛି ।

ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ (ଆତ୍ମାଲୋଚନା)

ଜ୍ଞାତ-ଅଜ୍ଞାତ ଅବସ୍ଥାରେ ହୋଇଥିବା ବିଭିନ୍ନ ତୃଟିପୂର୍ଣ୍ଣ-କର୍ମ କାରାଣରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ହେଉଥିବା ସଂଭାବିତ ଅନିଷ୍ଟକୁ ଦୂରକରିବା ପାଇଁ କ୍ଷମା-ଅର୍ଚନା, ଦେବ-ପ୍ରାର୍ଥନା, ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ-ହୋମ, ଚାରିତ୍ରିକ ବଦନାମର ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ, ଓ ଅଶୁଭ ନକ୍ଷତ୍ରରେ ଜନ୍ମ ହୋଇଥିବା ପିଲାଙ୍କର ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ, ଇତ୍ୟାଦି ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ଗୁଡିକର ଉଲ୍ଲେଖ "ଅଥର୍ବବେଦ"ରେ ମିଳିଥାଏ ।

ଆୟୁଷ୍ୟକର୍ମ

ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଓ ଦୀର୍ଘାୟୁ ପାଇଁ, ଦେବତାଙ୍କ ଉପରେ ବିଶ୍ୱାସରଖି ବିଭିନ୍ନ ସୁକ୍ତ ଦ୍ୱାରା ଦୀର୍ଘାୟୁଷ ପ୍ରାପ୍ତି ପାଇଁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରାଯାଇଥାଏ । ଏହା ଅତିରିକ୍ତ, ଦୀର୍ଘାୟୁ ପ୍ରାପ୍ତି ପାଇଁ ହସ୍ତ ତଥା ଗଳାରେ ରକ୍ଷାସୂତ୍ର ଓ ମଣି ବାନ୍ଧିବାର ବିଧାନ "ଅଥର୍ବବେଦ"ରେ ମିଳିଥାଏ ।

ଅଭିଚାର କର୍ମ

ଦୈତ୍ୟ-ରାକ୍ଷସ ଓ ଶତ୍ରୁ ଇତ୍ୟାଦିଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ କରାଯାଉଥିବା ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରୟୋଗ ଓ ବିଧିଗୁଡିକ ଏହାର ଅନ୍ତର୍ଗତ ଅଟେ । ମାରଣ, ମୋହନ, ଉଚ୍ଚାଟନ, ବଶୀକରଣ, ଇତ୍ୟାଦିକୁ ଅଭିଚାର କୁହାଯାଏ । "ଅଥର୍ବବେଦ"ରେ ଅଭିଚାରିକ ମନ୍ତ୍ର ବହୁତ କମ ମିଳିଥାଏ ।

"ଅଥର୍ବବେଦ"ର ବିଷୟ ବିବେଚନାରୁ, ଏହା ଜଣାପଡିଥାଏ ଯେ, ଏଥିରେ ଧର୍ମ, ଅର୍ଥ, କାମ ଓ ମୋକ୍ଷ ରୂପରେ "ପୁରୁଷାର୍ଥଚତୁଷ୍ଟୟ"ର ସମସ୍ତ ଅଙ୍ଗର ବର୍ଣ୍ଣନା ରହିଅଛି । ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ଦୃଷ୍ଟିରୁ, ଧର୍ମଦର୍ଶନ, ଆଧ୍ୟାତ୍ମ, ଓ ତତ୍ତ୍ୱମିମାଂସାର ସଂବନ୍ଧୀତ ସମସ୍ତ ତତ୍ତ୍ୱ ଏଥିରେ ବିଦ୍ୟମାନ ରହିଅଛି ।

ସମାଜଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ଦୃଷ୍ଟିରୁ, ରାଜନୀତି, ଅର୍ଥଶାସ୍ତ୍ର, ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର, ଓ ଜ୍ଞାନ-ବିଜ୍ଞାନର ଏହା ଏକ ଭଣ୍ଡାର । ସାହିତ୍ୟିକ ଦୃଷ୍ଟିରୁ, ରସ, ଅଳଂକାର, ଛନ୍ଦ, ଭାବ ଓ ଭଷାର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଏଥିରେ ବିଦ୍ୟମାନ ରହିଅଛି । ବ୍ୟବହାର ଉପଯୋଗିତା ଦୃଷ୍ଟିରୁ, ଭାବାତ୍ମକ ପ୍ରେରଣା, ମନନ-ଚିନ୍ତନ, କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଉପଦେଶ, ଆଚାରଶିକ୍ଷା, ଓ ନୀତିଶିକ୍ଷା, ଏଥିରେ ଭରିରହିଛି । ସାଂସ୍କୃତିକ ଦୃଷ୍ଟିରୁ, ଏଥିରେ ଉଚ୍ଚ, ମଧ୍ୟମ ଓ ନିମ୍ନ - ଏହି ତିନୋଟି ସ୍ତରର ସ୍ୱରୂପ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ । ଅତଃ, ବିଷୟର ବିବିଧତା, ସ୍ଥୂଳରୁ ସୂକ୍ଷ୍ମତମ ତତ୍ତ୍ୱର ପ୍ରତିପାଦନ, ଓ ଶାସ୍ତ୍ରୀୟତା ସହିତ ବ୍ୟବହାରିକତାର ସମିଶ୍ରଣ "ଅଥର୍ବବେଦ"ର ମୁଖ୍ୟ ବିଶେଷତା ଅଟେ ।

ଅଥର୍ବବେଦ ଶାଖା

ପତଞ୍ଜଳି ମହାଭାଷ୍ୟ ଓ ପୁରାଣ ଅନୁସାରେ "ଅଥର୍ବବେଦ"ର ୯ଟି ଶାଖା ଥିଲା । ସେମାନେ ହେଲେ, (୧) - ପୈଘ୍ଲାଦ, (୨) - ତୌଦ, (୩) - ମୌଦ, (୪) - ଶୌନକ, (୫) - ଜାଜଲ, (୬) - ଜଲଦ, (୭) - ବ୍ରହ୍ମବଦ, (୮) - ଦେବଦର୍ଶ, ଓ (୯) - ଚାରଣବୈଦ୍ୟ । ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେବଳ ୨ଟି ଶାଖାର ଉଦ୍ଧାର ହୋଇପାରିଛି, ଯଥା ଶୌନକ ଓ ପୈଘ୍ଲାଦ । ଅନ୍ୟ ଶାଖା ଗୁଡିକ ବିଲୁପ୍ତ ହୋଇଯାଇଛି ।

୧ - ଶୌନକ ଶାଖା ସଂହିତା

"ଶୌନକ ଶାଖା" ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ଉଦ୍ଧାର ହୋଇପାରିଛି । ଏହା ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଓ ଅଦ୍ୟାବଧି ପ୍ରଚଳିତ । ଏଥିରେ ସମୁଦାୟ ୨୦ଟି କାଣ୍ଡ, ୩୨ଟି ପ୍ରପାଠକ, ୭୩୦ଟି ସୂକ୍ତ ଓ ୫୯୮୭ ମନ୍ତ୍ର ରହିଅଛି । ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ, ୧ମ ରୁ ୭ମ କାଣ୍ଡରେ ଛୋଟ ଛୋଟ ମନ୍ତ୍ର ବିଶିଷ୍ଟ ସୂକ୍ତ ସମୂହ ରହିଅଛି । ୮ମ ରୁ ୧୨ଶ କାଣ୍ଡରେ ବଡ଼ ଓ ବିବିଧ ବିଷୟର ସୂକ୍ତ ରହିଅଛି । ୧୩ଶ ରୁ ୨୦ଶ କାଣ୍ଡରେ ଏକରୂପ ବିଷୟ ଓ ବଡ଼ ସୂକ୍ତ ସମୂହ ରହିଅଛି ।

ତଳେ କାଣ୍ଡ ଅନୁସାରେ ସୂକ୍ତ ଓ ବିଷୟର ବିବରଣ, ଟେବୁଲରେ ଦିଆଯାଇଛି ।

କାଣ୍ଡ	ସୂକ୍ତ	ବିଷୟ	ମନ୍ତବ୍ୟ
୧-୭	୪୩୩	ବିଭିନ୍ନ	ସୁଦ୍ରସୂକ୍ତ
୮-୧୧	୩୦	ବିଭିନ୍ନ	ବଡ଼ସୂକ୍ତ
୧୨	୧୨	ପୃଥିବୀ ସୂକ୍ତ, ରାଜନୈତିକ, ଭୌଗଳିକ	ବଡ଼ସୂକ୍ତ
୧୩ ୧୫	୨୪	ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ	ବଡ଼ସୂକ୍ତ
୧୪	୨	ବିବାହ	ବଡ଼ସୂକ୍ତ
୧୬	୯	ଦୁଃସ୍ୱପ୍ନ-ନାଶନ	ବଡ଼ସୂକ୍ତ
୧୭	୧	ଅଭ୍ୟୁଦୟ ପ୍ରାର୍ଥନା	ବଡ଼ସୂକ୍ତ
୧୮	୪	ପିତୃମେଧ	ବଡ଼ସୂକ୍ତ
୧୯	୭୨	ଭେଷଜ୍ୟ, ରାଷ୍ଟ୍ରବୃଦ୍ଧି, ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ	ବଡ଼ସୂକ୍ତ
୨୦	୧୪୩	ସୋମଯଜ୍ଞ, ଇନ୍ଦ୍ର ବୈଷୟିକ	ବଡ଼ସୂକ୍ତ

୨ - ପୈତୃଲୀଦ ଶାଖା ସଂହିତା

ଯଦିଓ "ପୈତୃଲୀଦ ଶାଖା"ର ପାଣ୍ଡୁଲିପି ଉଦ୍ଧାର ହୋଇପାରିଛି (ସୁରକ୍ଷିତ ତାଳପତ୍ର ପାଣ୍ଡୁଲିପି, ଓଡ଼ିଶାରୁ ମିଳିଛି), କିନ୍ତୁ ଏହାର ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ରଚନା ଲୋକ-ଲୋଚନକୁ ଆସିପାରିନାହିଁ । ତେଣୁ ଏହାର ଆଂଶିକ ବା କିଛି କାଣ୍ଡ ଉପଲବ୍ଧ ଅଛି, ଏହା ଉପରେ ଅନେକ ବିଦ୍ୱାନ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଛନ୍ତି, ଆଶା କରାଯାଏ, ଏହାର ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ରଚନା ଲୋକ-ଲୋଚନକୁ ନିକଟ ଭବିଷ୍ୟତରେ ଆସିବ । "ଶୌନକ ଶାଖା" ଓ "ପୈତୃଲୀଦ ଶାଖା"ର ବିଷୟବସ୍ତୁ ସମାନ । ଦୁଇଟି ଭିତରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ କହିଲେ, ବିଷୟ, ମନ୍ତ୍ର, ଓ କାଣ୍ଡର କ୍ରମ ପ୍ରବନ୍ଧନ, ଆଉ ଏହା ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଏ ଯେ, "ପୈତୃଲୀଦ ଶାଖା"ର ବୈଷୟିକ ବର୍ଣ୍ଣନ, "ଶୌନକ ଶାଖା" ଠାରୁ ତୁଳନାତ୍ମକ ବିସ୍ତୃତ ଓ ନିପୁଣ, ତଥା ବୟସରେ ପୁରୁଣା ।

ଅଧର୍ବବେଦ ବ୍ରାହ୍ମଣ, ଆରଣ୍ୟକ, ଉପନିଷଦ, କଳ୍ପସୂତ୍ର ଓ ଅନ୍ୟ ଗ୍ରନ୍ଥ

ଉଭୟ ଅଧର୍ବବେଦୀୟ ଶାଖାମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ବ୍ରାହ୍ମଣ ଅଛି, ଯାହା "ଗୋପଥ ବ୍ରାହ୍ମଣ" ନାମରେ ପରିଚିତ । ଏଥିରେ ୨ଟି ଭାଗ ଅଛି, ଯଥା, ପୂର୍ବଭାଗ ଓ ଉତ୍ତରଭାଗ । ଏହାର ପୂର୍ବଭାଗରେ ୫ଟି ପ୍ରପାଠକ ଓ ସେଥିରେ ୧୩୫ କଣ୍ଠିକା ସମୂହ ରହିଅଛି, ସେହିପରି ଏହାର

ଉତ୍ତରଭାଗରେ ୨ଟି ପ୍ରସାଂକ ଓ ସେଥିରେ ୧୨୩ଟି କଣ୍ଠିକା ରହିଅଛି । ଏହି "ଗୋପଥ ବ୍ରାହ୍ମଣ" ମୁଖ୍ୟ ବିଷୟ "ଶୌଚଯଜ୍ଞ" ଅଟେ, ତଥା ଏଥିରେ ପ୍ରତିପାଦିତ ନିର୍ବଚନ ପ୍ରକ୍ରିୟା ଅତ୍ୟନ୍ତ ରୋଚକ ବିଷୟ ଅଟେ ।

"ଅଥର୍ବବେଦ"ର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଆରଣ୍ୟକ ନୀହିଁ, କିନ୍ତୁ ଏହାର ବ୍ରାହ୍ମଣର ଶେଷଭାଗରେ ଆରଣ୍ୟକର ରଚନା ରହିଅଛି ।

"ଅଥର୍ବବେଦ"ର ୩୨ଟି ଉପନିଷଦ ଅଛି । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ "ପୈତୃଲ୍ଲାଦ ଶାଖା"ର "ପ୍ରଶ୍ନ ଉପନିଷଦ" ତଥା "ଶୌନକ ଶାଖା"ର "ମଣ୍ଡୁକ ଉପନିଷଦ" ଓ "ମାଣ୍ଡୁକ୍ୟ ଉପନିଷଦ" ମୁଖ୍ୟ ଉପନିଷଦରେ ଗଣାଯାଆନ୍ତି । ଏହାର ଅଧିକାଂଶ ଉପନିଷଦ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ବିଷୟ ଉପରେ ଆଧାରିତ ।

"ଅଥର୍ବବେଦ"ର କଳ୍ପସୂତ୍ରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ଶୌଚସୂତ୍ର ଗ୍ରନ୍ଥ ଓ ଗୋଟିଏ ଗୃହ୍ୟସୂତ୍ର ଗ୍ରନ୍ଥ ଅଛି । ଶୌଚସୂତ୍ର ଗ୍ରନ୍ଥ, "ବୈତାନା ଶୌଚସୂତ୍ର" ନାମରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ, ସେଥିରେ ୮ଟି ଅଧ୍ୟାୟ ଅଛି ଓ ଏହାର ବିଷୟବସ୍ତୁ ମୁଖ୍ୟତଃ ଶୌଚକର୍ମ ବିନିଯୋଗ ଅଟେ । ସେହିପରି ଏହାର "କୌଶିକ ଗୃହ୍ୟସୂତ୍ର", ୧୪ଟି ଅଧ୍ୟାୟ, ତଥା ୧୪୧ଟି କଣ୍ଠିକାରେ ବିଭକ୍ତ, ଓ ଏହା ଅଥର୍ବଣ ସାହିତ୍ୟର ଏକ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଗ୍ରନ୍ଥ ଅଟେ ।

ସେହିପରି ଶିକ୍ଷା-ଗ୍ରନ୍ଥ ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ, "ଅଥର୍ବବେଦ"ର ୨ଟି ପ୍ରାତିଶାଖ୍ୟ ଗ୍ରନ୍ଥ, ଯଥା "ଅଥର୍ବ ପ୍ରାତିଶାଖ୍ୟ" ଓ "ଶୌନକୀୟ ପ୍ରାତିଶାଖ୍ୟ" ଅଛି । ଏଥିରୁ "ଅଥର୍ବବେଦ"ର ପଦପାଠର ସ୍ୱରୂପ ଓ ଲକ୍ଷଣ ବିଷୟରେ ଜ୍ଞାନ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥାଏ । ସେହିପରି, ଏହାର ଶିକ୍ଷା-ଗ୍ରନ୍ଥ ୩ଟି ଅଛି, ଯଥା, ମାଣ୍ଡୁକୀ ଶିକ୍ଷା, ବର୍ଣ୍ଣପଟଳ ଶିକ୍ଷା, ଓ ଦନ୍ତୋଷ୍ଠବିଧୀ ଶିକ୍ଷା । ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ "ମାଣ୍ଡୁକୀ ଶିକ୍ଷା" ୧୭୧ ଶ୍ଳୋକଯୁକ୍ତ ଅଟେ, ଓ ଏଥିରୁ "ଅଥର୍ବବେଦ"ର ବର୍ଣ୍ଣ, ସ୍ୱର, ଓ ସନ୍ଧି ଇତ୍ୟାଦିର ଜ୍ଞାନ ମିଳିଥାଏ ।

ତଳ ଟେବୁଲରେ "ଅଥର୍ବବେଦ"ର ସମସ୍ତ ସଂହିତା, ବ୍ରାହ୍ମଣ, ଆରଣ୍ୟକ, କଳ୍ପସୂତ୍ର ଓ ଅନ୍ୟ ଗ୍ରନ୍ଥମାନଙ୍କର ତାଲିକା ଦିଆଯାଇଛି ।

ଅଥର୍ବବେଦ ସଙ୍ଗଠନ

ବେଦ	ସଂହିତା	ବ୍ରାହ୍ମଣ	ଆରଣ୍ୟକ	ଉପନିଷଦ
ଅଥର୍ବ ବେଦ	ଶୌନକ, ପୈଘ୍ଲାଇଦ	ଗୋପଥ	-	ମୁଣ୍ଡକ, ମାଣ୍ଡୁକ୍ୟ, ପ୍ରଶ୍ନ, ଆତ୍ମା, ସୂର୍ଯ୍ୟ, ପ୍ରାଣାଗ୍ନିହୋତ୍ର, ଆଶ୍ୱମ, ନାରଦପରିବ୍ରାଜକ, ପରମହଂସ, ପରମହଂସ ପରିବ୍ରଜକ, ପରବ୍ରହ୍ମ, ସୀତା, ଦେବୀ, ତ୍ରିପୁରାତାପିନୀ, ଭାବନ, ନୃସିଂହ ତାପନୀୟ, ମହାନାରାୟଣ, ରାମ ରହସ୍ୟ, ରାମ ତାପନୀୟ, ଗୋପାଳ- ତାପନୀ, କୃଷ୍ଣ, ହୟଗ୍ରୀବ, ଦତ୍ତାତ୍ରେୟ, ଗରୁଡ଼, ଅଥର୍ବସିରସ୍, ଅଥର୍ବଶିଖା, ବୃହଜ୍ଜାବାଲ, ଶରତ୍, ଭସ୍ମଜାବାଲ, ଗଣପତ୍ୟର୍ଥବଶୀର୍ଷ, ଶାଣ୍ଡିଲ୍ୟ, ପଶୁପତିବ୍ରହ୍ମ, ମହାବାକ୍ୟ

ଅଥର୍ବବେଦ କଳ୍ପସୂତ୍ର ସଙ୍ଗଠନ

ବେଦ	ଶ୍ଳୋକସୂତ୍ର	ଶୁକ୍ଳସୂତ୍ର	ଗୃହ୍ୟସୂତ୍ର	ଧର୍ମସୂତ୍ର
ଅଥର୍ବବେଦ	ବୈତାନା ଶ୍ଳୋକସୂତ୍ର,		କୌଶିକ ଗୃହ୍ୟସୂତ୍ର,	

ଅଥର୍ବବେଦ ଶିକ୍ଷା ଓ ପ୍ରାତିଶାଖ୍ୟ ସଙ୍ଗଠନ

ବେଦ	ପ୍ରାତିଶାଖ୍ୟ	ଶିକ୍ଷା
ଅଥର୍ବବେଦ	ଅଥର୍ବ ପ୍ରାତିଶାଖ୍ୟ ଶୌନକୀୟ ପ୍ରାତିଶାଖ୍ୟ	ମାଣ୍ଡୁକୀ ଶିକ୍ଷା (ମୁଖ୍ୟ), ବର୍ଣ୍ଣପଟଳ ଶିକ୍ଷା, ଦତ୍ତୋଷ୍ଠବିଧୀ ଶିକ୍ଷା

ଅଥର୍ବବେଦ ପାଣ୍ଡୁଲିପି ଓ ଅନୁବାଦ

"ଅଥର୍ବବେଦ"ର ପାଣ୍ଡୁଲିପି ଭାରତର ଅନେକ ସ୍ଥାନ ମାନଙ୍କରେ ମିଳିଛି । ଓଡ଼ିଶାର ରାଜ୍ୟ ସଂଗ୍ରହାଳୟରେ ଏଗୁଡ଼ିକ ସଂରକ୍ଷିତ ଅଛି । ଖୁସିର ବିଷୟ ଯେ, ବହୁ ଚର୍ଚ୍ଚିତ "ପୈଠାଲଦ ଶାଖା" ଓଡ଼ିଶାରେ ମିଳିଛି, ଏହାର ଅନୁବାଦ କାର୍ଯ୍ୟ ଚାଲୁଅଛି, ଆଶାକରୁଛି, ଏହା ନିକଟ ଭବିଷ୍ୟତରେ ଲୋକ ଲୋଚନକୁ ଆସିବ । ଆଉ କିଛି ପାଣ୍ଡୁଲିପି ଉତ୍ତରପ୍ରଦେଶରୁ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଛି, ଯହା IGNCA ରେ ସଂରକ୍ଷିତ ରଖାଯାଇଛି । ତାମିଲନାଡୁ ଓ ଆନ୍ଧ୍ରପ୍ରଦେଶ ରୁ ମଧ୍ୟ କିଛି ପାଣ୍ଡୁଲିପି ମିଳିଛି । ଏହା ସହିତ "ଜର୍ମାନୀ"ର ସଂସ୍କୃତ ମହାବିଦ୍ୟାଳୟରେ କିଛି ପାଣ୍ଡୁଲିପି ରହିଅଛି ।

"ଅଥର୍ବବେଦ"ର ଅନୁବାଦ ଅନେକ ବିଦେଶୀ ଭାଷାରେ ଉପଲବ୍ଧ ରହିଛି । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଇଂରାଜୀ, ଜର୍ମାନୀ ଓ ରୁଷି ଭାଷାରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଛି । ଭାରତୀୟ ଭାଷାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସଂସ୍କୃତ, ହିନ୍ଦି, ତାମିଲ, ତେଲୁଗୁ, କନ୍ନଡ଼ ଓ ମାଲାୟଲମ ଭାଷାରେ ଏହାର ଅନୁବାଦ ଉପଲବ୍ଧ ଅଛି ।

ଠଟି ବେଦ ମଧ୍ୟରୁ, "ଅଥର୍ବବେଦ" ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ରୂପେ ମାନବ ଜୀବନ ସହିତ ସଂଯୁକ୍ତ ହୋଇ ରହିଅଛି । ମାନବ ଜୀବନରେ ଏହା ଜନ୍ମ ଠାରୁ ମୃତ୍ୟୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ, ପ୍ରତ୍ୟେକ ସ୍ତରରେ ମାର୍ଗଦର୍ଶନ କରିଆସୁଅଛି । ଏହା ଦର୍ଶନତତ୍ତ୍ୱ ଓ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ-ତତ୍ତ୍ୱରେ ମଧ୍ୟ ଉପନିଷଦ ମାନଙ୍କର ପ୍ରେରଣା ବୋଲି କୁହାଯାଏ । "ଅଥର୍ବବେଦ", ଏକମାତ୍ର ବେଦ, ଯାହା ସର୍ବାଧିକ "ଉପବେଦ" ଓ "ଶାସ୍ତ୍ର" ମାନଙ୍କର ଜନକ । "ଆୟୁର୍ବେଦ", "ଧନୁର୍ବେଦ", "ଅର୍ଥଶାସ୍ତ୍ର", "ନୀତିଶାସ୍ତ୍ର", "ରାଜନୀତି ଶାସ୍ତ୍ର", "ନ୍ୟାୟଶାସ୍ତ୍ର", "ଆଶୁଶାସ୍ତ୍ର", "ଚରକ ସଂହିତା", "ସୁଶ୍ରୁତ ସଂହିତା", "ଭେଷଜ ବିଜ୍ଞାନ", "ସାମାଜିକ ବିଜ୍ଞାନ", "ଦର୍ଶନିକ ବିଜ୍ଞାନ", " ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ତତ୍ତ୍ୱ", ଏହିପରି ଅନେକ ଶାସ୍ତ୍ର ଓ ଗ୍ରନ୍ଥ ର ପ୍ରେରଣାର ସୂତ୍ର "ଅଥର୍ବବେଦ" ଅଟେ ।

॥ ଇତି ଅଥର୍ବବେଦ ॥

ଅଥର୍ବବେଦର ସୂକ୍ତ ଓ ମନ୍ତ୍ର ସଂଖ୍ୟା

କାଣ୍ଡ	ଅନୁବାକ	ସୂକ୍ତ	ମନ୍ତ୍ର
୧	୬	୩୫	୧୫୩
୨	୬	୩୬	୨୦୭
୩	୬	୩୧	୨୩୦
୪	୮	୪୦	୩୨୪
୫	୬	୩୧	୩୭୬
୬	୧୩	୧୪୨	୪୫୪
୭	୧୦	୧୧୮	୨୮୬
୮	୫	୧୦	୨୯୩
୯	୫	୧୦	୩୧୩
୧୦	୫	୧୦	୩୫୦
୧୧	୫	୧୦	୩୧୩
୧୨	୫	୫	୩୦୪
୧୩	୪	୯	୧୮୮
୧୪	୨	୨	୧୩୯
୧୫	୨	୧୮	୨୩୦
୧୬	୨	୯	୧୦୩
୧୭	୧	୧	୩୦
୧୮	୪	୪	୨୮୩
୧୯	୭	୭୨	୪୫୩
୨୦	୯	୧୪୩	୯୫୮
ସମୁଦାୟ	୧୧୧	୭୩୬	୫୯୮୭

ଯଦକ୍ଷରପଦଭ୍ରଷ୍ଟଂ ମାତ୍ରାହିନଂ ତୁ ଯଦ୍-ଭବେତ୍ ।
 ତତ୍-ସର୍ବ ସମତାଂ ଦେବ ନରାୟଣ ନମୋଽସ୍ତୁତେ ॥
 ବିସର୍ଗବିନ୍ଦୁମାତ୍ରାଣି ପଦପାଦାକ୍ଷରାଣି ଚ ।
 ନ୍ୟୁନାନି ଚାତିରିକ୍ରାନ୍ତି ସମସ୍ତ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ॥
 ଓମ୍ ତତ୍ ସତ୍ । ସର୍ବମ୍ ଶ୍ରୀ କୃଷ୍ଣାର୍ପଣାମସ୍ତୁ ।
 ଓମ୍ ଶାନ୍ତିଃ ଶାନ୍ତିଃ ଶାନ୍ତିଃ ।

Sources ସୂତ୍ର	• www.archive.org • www.vedicheritage.gov.in • www.academia.edu • IISH Global (Indian Institute of Scientific Heritage) • www.sanskritweb.net/samveda/ • Vedanta Spiritual Library – www.celextel.org • www.wikipedia.org
Send Corrections to ଭୁଲ ସୁଧାର ପାଇଁ ଯୋଗାଯୋଗ	prakash@scholarshoppe.com
Site access ଞ୍ଜେର ସାଇଟ୍	www.scholarshoppe.com/veda-odia/

ଏହି ‘ପୁସ୍ତକ’ ଟି ବୈଦିକ ସାହିତ୍ୟର ପ୍ରଥମ ଓଡ଼ିଆ ଡିଜିଟାଲ୍ ରୂପାଙ୍କର ଅଟେ ।

ଅଧର୍ବବେଦ - ଶୌନକ ସଂହିତା

ପଞ୍ଚଦଶ କାଣ୍ଡ

ଓଁ ଶ୍ରୀ ଗଣେଶାୟ ନମଃ
ଅଥର୍ବବେଦ - ଶୌନକ ସଂହିତା

[ଅଥଃ ପଞ୍ଚିଦଶଂ କାଣ୍ଡମ୍]

=====

(୧୫|୧-୧) [ପ୍ରଥମଃ ପର୍ଯ୍ୟାୟଃ] ଋଷିଃ - ଅଥର୍ବଣ । ଛନ୍ଦ - ସାମ୍ନୀ ପଞ୍ଜିଃ (୧),
ଦ୍ଵିପଦା ସାମ୍ନୀ ବୃହତୀ (୨), ଏକପଦା ଯଜୁର୍ବାହ୍ୟାନୁଷ୍ଟୁପ୍ (୩), ଏକପଦା ବିରାଟ୍ ଗାୟତ୍ରୀ (୪),
ସାମ୍ନୀ ଅନୁଷ୍ଟୁପ୍ (୫), ତ୍ରିପଦା ପ୍ରାଜାପତ୍ୟା ବୃହତୀ (୬), ଆସୁରୀ ପଞ୍ଜିଃ (୭),
ତ୍ରିପଦା ଅନୁଷ୍ଟୁପ୍ (୮) । ଦେବତା - ଅଧ୍ୟାତ୍ମନ୍, ବ୍ରାତ୍ୟଃ (୧-୮)

=====

ବ୍ରାତ୍ୟ ଆସୀଦୀୟମାନ ଏବ ସ ପ୍ରଜାପତିଂ ସମୈରୟତ୍ ||୧||

ସ ପ୍ରଜାପତିଃ ସୁବର୍ଣ୍ଣମାତ୍ମନୁପଶ୍ୟତ୍-ପ୍ରାଜନୟତ୍ ||୨||

ତଦେକମଭବତ୍ସଲ୍ଲମମଭବତ୍ସନ୍ନହଦଭବତ୍ସନ୍ନେଷ୍ଟମଭବତ୍ସନ୍ନ-
ବ୍ରହ୍ମାଭବତ୍ସନ୍ନପୋଃଭବତ୍ସନ୍ନତ୍ୟମଭବତ୍ସନ୍ନ ପ୍ରାଜାୟତ୍ ||୩||

ସୋଽବର୍ଧତ ସ ମହାନଭବସ୍ତ ମହାଦେବୋଽଭବତ୍ ||୪||

ସ ଦେବାନାମୀଶାଂ ପର୍ଯ୍ୟେସ୍ତ ଇଶାନୋଽଭବତ୍ ||୫||

ସ ଏକବ୍ରାତ୍ୟୋଽଭବସ୍ତ ଧନୁରାଦତ୍ ତଦେବେନ୍ଦ୍ରଧନୁଃ ||୬||

ନୀଲମସ୍ୟୋଦରଂ ଲୋହିତଂ ପୃଷ୍ଠମ୍ ||୭||

ନୀଲେନୈବାପ୍ରିୟଂ ଭ୍ରାତୃବ୍ୟଂ ପ୍ରୋର୍ଣ୍ଣୋତି ଲୋହିତେନ ଦ୍ଵିଷତ୍ତଂ
ବିଧ୍ୟତୀତି ବ୍ରହ୍ମବାଦିନୋ ବଦନ୍ତି ||୮||

(୧୫|୧-୨) [ଦ୍ଵିତୀୟଃ ପର୍ଯ୍ୟାୟଃ] ଋଷିଃ - ଅଥର୍ବଣ । ଛନ୍ଦ - ସାମ୍ନୀ ଅନୁଷ୍ଟୁପ୍ (୧, ୬, ୯, ୧୫,
 ୨୧, ୨୬), ସାମ୍ନୀ ତ୍ରିଷ୍ଟୁପ୍ (୨, ୧୭, ୨୨), ଦ୍ଵିପଦା ଆର୍ଷୀ ପଞ୍ଜିଃ (୩), ଦ୍ଵିପଦା ବ୍ରାହ୍ମୀ ଗାୟତ୍ରୀ
 (୪, ୧୮, ୨୪), ଦ୍ଵିପଦା ଆର୍ଷୀ ଜଗତୀ (୫, ୧୩, ୨୫), ପଦପଞ୍ଜିଃ (୭, ୧୪[୨], ୨୦[୨], ୨୭),
 ତ୍ରିପଦା ପ୍ରାଜାପତ୍ୟା ତ୍ରିଷ୍ଟୁପ୍ (୮, ୧୪[୩], ୨୦[୩], ୨୮), ଏକପଦା ଉଷ୍ଟିକ୍ (୧୦),
 ଦ୍ଵିପଦା ଆର୍ଷୀ ଭୂରିକ୍ ତ୍ରିଷ୍ଟୁପ୍ (୧୧), ଆର୍ଷୀ ପରାନୁଷ୍ଟୁପ୍ (୧୨), ସାମ୍ନୀ ପଞ୍ଜିଃ (୧୪[୧]),
 ଦ୍ଵିପଦା ବିରାଟ୍ ଆର୍ଷୀ ପଞ୍ଜିଃ (୧୬), ଦ୍ଵିପଦା ବିରାଟ୍ ଆର୍ଷୀ ଜଗତୀ (୧୯), ଆସୁରୀ ଗାୟତ୍ରୀ
 (୨୦[୧]), ନିରୂତ୍ ଆର୍ଷୀ ପଞ୍ଜିଃ (୨୩) । ଦେବତା - ଅଧ୍ୟାତ୍ମନ୍, ବ୍ରାତ୍ୟଃ (୧-୨୮)

ସ ଉଦତିଷ୍ଠସ୍ତ ପ୍ରାଚୀଂ ଦିଶମନ୍ତୁ ବ୍ୟଚଲତ୍ ||୧||

ତଂ ବୃହତ୍ତ ରଥନ୍ତରଂ ଚାଦିତ୍ୟାଶ୍ଚ ବିଶ୍ଵେ ଚ ଦେବା ଅନୁବ୍ୟଚଲନ୍ ||୨||

ବୃହତେ ଚ ବୈ ସ ରଥନ୍ତରାୟ ଚାଦିତ୍ୟେଭ୍ୟଶ୍ଚ ବିଶ୍ଵେଭ୍ୟଶ୍ଚ
 ଦେବେଭ୍ୟ ଆ ବୃଶ୍ଚତେ ଯୁ ଏବଂ ବିଦ୍ଵାଂସଂ ବ୍ରାତ୍ୟମୁପବଦତି ||୩||

ବୃହତଶ୍ଚ ବୈ ସ ରଥନ୍ତରସ୍ୟ ଚାଦିତ୍ୟାନାଂ ଚ ବିଶ୍ଵେଷାଂ ଚ
 ଦେବାନାଂ ପ୍ରିୟଂ ଧାମ ଭବତି ତସ୍ୟ ପ୍ରାଚ୍ୟାଂ ଦିଶି ||୪||

ଶ୍ରଦ୍ଧା ପୁଂଶ୍ଚଲୀ ମିତ୍ରୋ ମାଗଧୋ ବିଜ୍ଞାନଂ ବାସୋଽହରୁଷ୍ଟୀଷଂ
 ରାତ୍ରୀ କେଶା ହରିତୌ ପ୍ରବତୌ କଳ୍ପଲିମ୍ବଶିଃ ||୫||

ଭୂତଂ ଚ ଭବିଷ୍ୟତ୍ ପରିଷ୍କର୍ଯ୍ୟୌ ମନୋ ବିପଥମ୍ ||୬||

ମାତରିଶ୍ଵା ଚ ପବମାନଶ୍ଚ ବିପଥବାହୌ ବାତଃ ସାରଥୀ ରେଷ୍ଟା ପ୍ରତୋଦଃ ||୭||

କୀର୍ତ୍ତିଶ୍ଚ ଯଶଶ୍ଚ ପୁରଃସରାବୈନଂ କୀର୍ତ୍ତିର୍ଗଚ୍ଛତ୍ୟା ଯଶୋ ଗଚ୍ଛତି ଯୁ ଏବଂ ବେଦ ||୮||

ସ ଉଦତିଷ୍ଠସ୍ତ ଦକ୍ଷିଣାଂ ଦିଶମନ୍ତୁ ବ୍ୟତଲତ୍ ||୯||

ତଂ ଯଜ୍ଞାୟଜ୍ଞିୟଂ ଚ ବାମଦେବ୍ୟଂ ଚ ଯଜ୍ଞଶ୍ଚ ଯଜମାନଶ୍ଚ ପଶବଶ୍ଚାନୁବ୍ୟତଲନ୍ ||୧୦||

ଯଜ୍ଞାୟଜ୍ଞିୟାୟ ଚ ବୈ ସ ବାମଦେବ୍ୟାୟ ଚ ଯଜ୍ଞାୟ ଚ ଯଜମାନାୟ ଚ
ପଶୁଭ୍ୟଶ୍ଚା ବୃଶ୍ଚତେ ଯ ଏବଂ ବିଦ୍ବାଂସଂ ବ୍ରାତ୍ୟମୁପବଦତି ||୧୧||

ଯଜ୍ଞାୟଜ୍ଞିୟସ୍ୟ ଚ ବୈ ସ ବାମଦେବ୍ୟସ୍ୟ ଚ ଯଜ୍ଞସ୍ୟ ଚ ଯଜମାନସ୍ୟ ଚ
ପଶୁନାଂ ଚ ପ୍ରିୟଂ ଧାମ ଭବତି ତସ୍ୟ ଦକ୍ଷିଣାୟାଂ ଦିଶି ||୧୨||

ଉଷାଃ ପୁଂଶ୍ଚଲୀ ମନ୍ତ୍ରେ ମାଗଧୋ ବିଜ୍ଞାନଂ ବାସୋଽହରୁଷ୍ଟୀଷଂ ରାତ୍ରୀ
କେଶା ହରିତୌ ପ୍ରବତୌ କଳ୍ଲଲିର୍ମଣିଃ ||୧୩||

ଅମାବାସ୍ୟା ଚ ପୌର୍ଣ୍ଣମାସୀ ଚ ପରିଷ୍କର୍ଯ୍ୟା ମନୋ ବିପଥମ୍ ।
ମାତରିଶ୍ଵା ଚ ପବମାନଶ୍ଚ ବିପଥବାହୌ ବାତଃ ସାରଥୀ ରେଷ୍ଠା ପ୍ରତୋଦଃ ।
କୀର୍ତ୍ତିଶ୍ଚ ଯଶଶ୍ଚ ପୁରଃସରାବୈନଂ କୀର୍ତ୍ତିର୍ଗଚ୍ଛତ୍ୟା ଯଶୋ ଗଚ୍ଛତି ଯ ଏବଂ ବେଦ ||୧୪||

ସ ଉଦତିଷ୍ଠସ୍ତ ପ୍ରତୀତୀଂ ଦିଶମନ୍ତୁ ବ୍ୟତଲତ୍ ||୧୫||

ତଂ ବୈରୂପଂ ଚ ବୈରାଜଂ ଚାପଶ୍ଚ ବରୁଣଶ୍ଚ ରାଜାନୁବ୍ୟତଲନ୍ ||୧୬||

ବୈରୂପାୟ ଚ ବୈ ସ ବୈରାଜାୟ ଚାପ୍ୟଶ୍ଚ ବରୁଣାୟ ଚ ରାଜା ଆ ବୃଶ୍ଚତେ
ୟ ଏବଂ ବିଦ୍ବାଂସଂ ବ୍ରାତ୍ୟମୁପବଦତି ||୧୭||

ବୈରୂପସ୍ୟ ଚ ବୈ ସ ବୈରାଜସ୍ୟ ଚାପାଂ ଚ ବରୁଣସ୍ୟ ଚ ରାଜାଃ ପ୍ରିୟଂ
ଧାମ ଭବତି ତସ୍ୟ ପ୍ରତୀତ୍ୟାଂ ଦିଶି ||୧୮||

ଈରା ପୁଂଶ୍ଚଲୀ ହସୋ ମାଗଧୋ ବିଜ୍ଞାନଂ ବାସୋଽହରୁଷ୍ଟୀଷଂ ରାତ୍ରୀ କେଶା
ହରିତୌ ପ୍ରବତୌ କଳ୍ଲଲିର୍ମଣିଃ ||୧୯||

ଅହଞ୍ଜ ରାତ୍ରୀ ଚ ପରିଷ୍କାନ୍ତେ ମନୋ ବିପଥମ୍ ।

ମାତରିଶ୍ମା ଚ ପବମାନଶ୍ଚ ବିପଥବାହୌ ବାତଃ ସାରଥୀ ରେଷ୍ମା ପ୍ରତୋଦଃ ।

କୀର୍ତ୍ତିଶ୍ଚ ଯଶଶ୍ଚ ପୁରଃସରାବୈନଂ କୀର୍ତ୍ତିର୍ଗଚ୍ଛତ୍ୟା ଯଶୋ ଗଚ୍ଛତି ଯ ଏବଂ ବେଦ ॥୨୦॥

ସ ଉଦତିଷ୍ଠସ୍ତ ଉଦୀତୀଂ ଦିଶମନ୍ତୁ ବ୍ୟତଲତ୍ ॥୨୧॥

ତଂ ଶୈ୍ୟତଂ ଚ ନୌଧସଂ ଚ ସପ୍ତର୍ଷୟଶ୍ଚ ସୋମଶ୍ଚ ରାଜାନୁବ୍ୟତଲନ୍ ॥୨୨॥

ଶୈ୍ୟତାୟ ଚ ବୈ ସ ନୌଧସାୟ ଚ ସପ୍ତର୍ଷଭ୍ୟଶ୍ଚ ସୋମାୟ ଚ ରାଜା ଆ ବୃଶ୍ଚତେ
ୟ ଏବଂ ବିଦ୍ଵାଂସଂ ବ୍ରାତ୍ୟମୁପବଦତି ॥୨୩॥

ଶୈ୍ୟତସ୍ୟ ଚ ବୈ ସ ନୌଧସସ୍ୟ ଚ ସପ୍ତର୍ଷୀଣାଂ ଚ ସୋମସ୍ୟ ଚ ରାଜାଃ ପ୍ରିୟଂ
ଧାମ ଉବତି ତସ୍ୟୋଦୀତ୍ୟାଂ ଦିଶି ॥୨୪॥

ବିଦ୍ଵ୍ୟତ୍-ପୁଂଶ୍ଚଲୀ ସ୍ତନୟିତୁର୍ମାଗଧୋ ବିଜ୍ଞାନଂ ବାସୋଽହରୁଷ୍ଟୀଷଂ ରାତ୍ରୀ କେଶା
ହରିତୌ ପ୍ରବତୌ କଳ୍ଲଲିର୍ମଣିଃ ॥୨୫॥

ଶୁତଂ ଚ ବିଶୁତଂ ଚ ପରିଷ୍କାନ୍ତେ ମନୋ ବିପଥମ୍ ॥୨୬॥

ମାତରିଶ୍ମା ଚ ପବମାନଶ୍ଚ ବିପଥବାହୌ ବାତଃ ସାରଥୀ ରେଷ୍ମା ପ୍ରତୋଦଃ ॥୨୭॥

କୀର୍ତ୍ତିଶ୍ଚ ଯଶଶ୍ଚ ପୁରଃସରାବୈନଂ କୀର୍ତ୍ତିର୍ଗଚ୍ଛତ୍ୟା ଯଶୋ ଗଚ୍ଛତି ଯ ଏବଂ ବେଦ ॥୨୮॥

=====

(୧୫|୧-୩) [ତୃତୀୟା ପର୍ଯ୍ୟାୟଃ] ଋଷିଃ - ଅଥର୍ବଣ । ଛନ୍ଦ - ପିପୀଲିକମଧ୍ୟା ଗାୟତ୍ରୀ (୧), ସାମ୍ନୀ
 ଉଷ୍ମିକ୍ (୨), ଯାଜୁଷୀ ଜଗତୀ (୩), ଦ୍ଵିପଦା ଆର୍ଚୀ ଉଷ୍ମିକ୍ (୪), ଆର୍ଚୀ ବୃହତୀ (୫), ଆସୁରୀ
 ଅନୁଷ୍ଟୁପ୍ (୬), ସାମ୍ନୀ ଗାୟତ୍ରୀ (୭), ଆସୁରୀ ପଞ୍ଜିଃ (୮), ଆସୁରୀ ଜଗତୀ (୯), ପ୍ରାଜାପତ୍ୟା
 ତ୍ରିଷ୍ଟୁପ୍ (୧୦), ବିରାଟ୍ ଗାୟତ୍ରୀ (୧୧) । ଦେବତା - ଅଧ୍ୟାତ୍ମନ୍, ବ୍ରାତ୍ୟଃ (୧-୧୧)

=====

ସ ସଂବସ୍ତରମୁର୍ଧ୍ଵୋଽତିଷ୍ଠତଂ ଦେବା ଅବ୍ରୁବନ୍-ବ୍ରାତ୍ୟ କିଂ ନୁ ତିଷ୍ଠସୀତି ||୧||

ସୋଽବ୍ରବୀଦାସନ୍ନାଂ ମେ ସଂ ଭରନ୍ତିତି ||୨||

ତସ୍ମୈ ବ୍ରାତ୍ୟାୟାସନ୍ନାଂ ସମଭରନ୍ ||୩||

ତସ୍ୟା ଗ୍ରୀଷ୍ମଶ୍ଚ ବସନ୍ତଶ୍ଚ ଦ୍ଵୌ ପାଦାବାସ୍ତ୍ରାଂ ଶରଜ ବର୍ଷାଶ୍ଚ ଦ୍ଵୌ ||୪||

ବୃହଜ ରଥନ୍ତରଂ ଚାନୁତ୍ୟେ ଆସ୍ତ୍ରାଂ ଯଜ୍ଞାୟଜ୍ଞିୟଂ ଚ ବାମଦେବ୍ୟଂ ଚ ତିରଶ୍ଚ୍ୟେ ||୫||

ଋଚଃ ପ୍ରାଞ୍ଚିସ୍ତନ୍ତ୍ରବୋ ଯଜ୍ଞଂଷି ତିର୍ଯ୍ୟଞ୍ଚଃ ||୬||

ବେଦ ଆସ୍ତରଣଂ ବ୍ରହ୍ମୋପବର୍ତ୍ତଣମ୍ ||୭||

ସାମାସାଦ ଉଦ୍ଘୀଥୋଽପଶ୍ରୟଃ ||୮||

ତାମାସନ୍ନାଂ ବ୍ରାତ୍ୟ ଆରୋହତ୍ ||୯||

ତସ୍ୟ ଦେବଜନାଃ ପରିଷ୍କନ୍ଦା ଆସନ୍ତୁସଂକଳ୍ପାଃ ପ୍ରହାୟା ବିଶ୍ଵାନି ଭୂତାନୁ୍ୟପସଦଃ ||୧୦||

ବିଶ୍ଵାନ୍ୟେବାସ୍ୟ ଭୂତାନୁ୍ୟପସଦୋ ଭବନ୍ତି ଯ ଏବଂ ବେଦ ||୧୧||

(୧୫|୧-୪) [ଚତୁର୍ଥଃ ପର୍ଯ୍ୟୟଃ] ଋଷିଃ - ଅଥର୍ବଣ । ଛନ୍ଦ - ଦୈବୀ ଜଗତୀ (୧, ୧୩, ୧୭),
ଆର୍ଚୀ ଅନୁଷ୍ଠୁପ୍ (୭, ୮), ଦ୍ଵିପଦା ପ୍ରାଜାପତ୍ୟା ଜଗତୀ (୩, ୧୨),
ପ୍ରାଜାପତ୍ୟା ଗାୟତ୍ରୀ (୪, ୭, ୧୦), ପ୍ରାଜାପତ୍ୟା ପଞ୍ଜିଃ (୫), ଆର୍ଚୀ ଜଗତୀ (୬),
ଆର୍ଚୀ ତ୍ରିଷ୍ଟୁପ୍ (୯), ସାମ୍ନୀ ତ୍ରିଷ୍ଟୁପ୍ (୧୧), ପ୍ରାଜାପତ୍ୟା ବୃହତୀ (୧୪), ଦ୍ଵିପଦା ଆର୍ଚୀ ପଞ୍ଜିଃ
(୧୫, ୧୮), ଆର୍ଚୀ ଉଷ୍ଠିକ୍ (୧୭) । ଦେବତା - ଅଧ୍ୟାତ୍ମନ୍, ବ୍ରାତ୍ୟଃ (୧-୧୮)

ତସ୍ମୈ ପ୍ରାତ୍ୟା ଦିଶଃ ||୧||

ବାସନ୍ତୋ ମାସୋ ଗୋପ୍ରାରାବକୁର୍ବନ୍ ବୃହତ ରଥନ୍ତରଂ ଚାନୁଷ୍ଠାତାରୌ ||୨||

ବାସନ୍ତାବେନଂ ମାସୋ ପ୍ରାତ୍ୟା ଦିଶୋ ଗୋପାୟତୋ ବୃହତ ରଥନ୍ତରଂ ଚାନୁ ତିଷ୍ଠତୋ
ୟ ଏବଂ ବେଦ ||୩||

ତସ୍ମୈ ଦକ୍ଷିଣାୟା ଦିଶଃ ||୪||

ଗ୍ରେଷ୍ମୋ ମାସୋ ଗୋପ୍ରାରାବକୁର୍ବନ୍ୟଜ୍ଞାୟଜ୍ଞିୟଂ ଚ ବାମଦେବ୍ୟଂ ଚାନୁଷ୍ଠାତାରୌ ||୫||

ଗ୍ରେଷ୍ମାବେନଂ ମାସୋ ଦକ୍ଷିଣାୟା ଦିଶୋ ଗୋପାୟତୋ ଯଜ୍ଞାୟଜ୍ଞିୟଂ ଚ ବାମଦେବ୍ୟଂ ଚାନୁ
ତିଷ୍ଠତୋ ଯ ଏବଂ ବେଦ ||୬||

ତସ୍ମୈ ପ୍ରତୀତ୍ୟା ଦିଶଃ ||୭||

ବାର୍ଷକୌ ମାସୋ ଗୋପ୍ରାରାବକୁର୍ବନ୍-ବୈରୂପଂ ଚ ବୈରାଜଂ ଚାନୁଷ୍ଠାତାରୌ ||୮||

ବାର୍ଷିକାବେନଂ ମାସୋ ପ୍ରତୀତ୍ୟା ଦିଶୋ ଗୋପାୟତୋ ବୈରୂପଂ ଚ ବୈରାଜଂ ଚାନୁ ତିଷ୍ଠତୋ
ୟ ଏବଂ ବେଦ ||୯||

ତସ୍ମା ଉଦୀତ୍ୟା ଦିଶଃ ||୧୦||

ଶାରଦୌ ମାସୌ ଗୋପ୍ତାରାବକୁର୍ବଞ୍ଚ୍ଵିତଂ ଚ ନୌଧସଂ ଚାନୁଷ୍ଠାତାରୌ ||୧୧||

ଶାରଦାବେନଂ ମାସାରୁଦୀତ୍ୟା ଦିଶୋ ଗୋପାୟତଃ ଶୈତଂ ଚ ନୌଧସଂ ଚାନୁ ତିଷ୍ଠତୋ
ୟ ଏବଂ ବେଦ ||୧୨||

ତସ୍ମୈ ପୁରାୟା ଦିଶଃ ||୧୩||

ହୈମନୌ ମାସୌ ଗୋପ୍ତାରାବକୁର୍ବନ୍ଭୂମିଂ ଚାଗ୍ନିଂ ଚାନୁଷ୍ଠାତାରୌ ||୧୪||

ହୈମନାବେନଂ ମାସୌ ପୁରାୟା ଦିଶୋ ଗୋପାୟତୋ ଭୂମିଷ୍ଠାଗ୍ନିଷ୍ଠାନୁ ତିଷ୍ଠତୋ
ୟ ଏବଂ ବେଦ ||୧୫||

ତସ୍ମା ଉର୍ଧ୍ୱାୟା ଦିଶଃ ||୧୬||

ଶୈଶିରୌ ମାସୌ ଗୋପ୍ତାରାବକୁର୍ବନ୍-ଦିବଂ ଚାଦିତ୍ୟଂ ଚାନୁଷ୍ଠାତାରୌ ||୧୭||

ଶୈଶିରାବେନଂ ମାସାରୁର୍ଧ୍ୱାୟା ଦିଶୋ ଗୋପାୟତୋ ଦ୍ୟୌଷ୍ଠାଦିତ୍ୟଷ୍ଠାନୁ ତିଷ୍ଠତୋ
ୟ ଏବଂ ବେଦ ||୧୮||

=====

(୧୫|୧-୫) [ପଞ୍ଚମଃ ପର୍ଯ୍ୟାୟଃ] ଋଷିଃ - ଅଥର୍ବଣ । ଛନ୍ଦ - ତ୍ରିପଦା ସମବିଷମା ଗାୟତ୍ରୀ (୧),
ତ୍ରିପଦା ଭୂରିକ୍ ଆର୍ତୀ ତ୍ରିଷ୍ଟୁପ୍ (୨), ଦ୍ୱିପଦା ପ୍ରାଜାପତ୍ୟା ଅନୁଷ୍ଟୁପ୍ (୩, ୫[୨], ୭[୨], ୯[୨],
୧୧[୨], ୧୩[୨], ୧୬), ତ୍ରିପଦା ସ୍ୱରାଟ୍ ପ୍ରାଜାପତ୍ୟା ପଞ୍ଜିଃ (୪), ତ୍ରିପଦା ବ୍ରାହ୍ମୀ ଗାୟତ୍ରୀ
(୫[୧], ୭[୧], ୯[୧], ୧୩[୧]), ତ୍ରିପଦା କକୁପ୍ (୬, ୮, ୧୨), ଭୂରିକ୍ ବିଷମା ଗାୟତ୍ରୀ (୧୦,
୧୪), ନିଚୂଡ୍ ବ୍ରାହ୍ମୀ ଗାୟତ୍ରୀ (୧୧[୧]), ବିରାଟ୍ ବୃହତୀ (୧୫) । ଦେବତା - ରୁଦ୍ରଃ (୧-୧୭)

=====

ତସ୍ମୈ ପ୍ରାତ୍ୟା ଦିଶୋ ଅନ୍ତର୍ଦେଶାଦ୍-ଭବମିଷ୍ଠାସମନୁଷ୍ଠାତାରମକୁର୍ବନ୍ ||୧||

ଭବ ଏନମିଷ୍ଠାସଃ ପ୍ରାତ୍ୟା ଦିଶୋ ଅନ୍ତର୍ଦେଶାଦନୁଷ୍ଠାତାନୁ ତିଷ୍ଠତି
ନୈନଂ ଶର୍ବୋ ନ ଭବୋ ନେଶାନଃ ||୨||

ନାସ୍ୟ ପଶୁନ୍ ସମାନାନ୍ଦ୍ରିନସ୍ତି ଯୁ ଏବଂ ବେଦ ||୩||

ତସ୍ମୈ ଦକ୍ଷିଣାୟା ଦିଶୋ ଅନ୍ତର୍ଦେଶାଞ୍ଚ୍ଚର୍ମିଷ୍ଠାସମନୁଷ୍ଠାତାରମକୁର୍ବନ୍ ||୪||

ଶର୍ବ ଏନମିଷ୍ଠାସୋ ଦକ୍ଷିଣାୟା ଦିଶୋ ଅନ୍ତର୍ଦେଶାଦନୁଷ୍ଠାତାନୁ ତିଷ୍ଠତି
ନୈନଂ ଶର୍ବୋ ନ ଭବୋ ନେଶାନଃ |

ନାସ୍ୟ ପଶୁନ୍ ସମାନାନ୍ଦ୍ରିନସ୍ତି ଯୁ ଏବଂ ବେଦ ||୫||

ତସ୍ମୈ ପ୍ରତୀତ୍ୟା ଦିଶୋ ଅନ୍ତର୍ଦେଶାପ୍ଶୁପତିମିଷ୍ଠାସମନୁଷ୍ଠାତାରମକୁର୍ବନ୍ ||୬||

ପଶୁପତିରେନମିଷ୍ଠାସଃ ପ୍ରତୀତ୍ୟା ଦିଶୋ ଅନ୍ତର୍ଦେଶାଦନୁଷ୍ଠାତାନୁ ତିଷ୍ଠତି
ନୈନଂ ଶର୍ବୋ ନ ଭବୋ ନେଶାନଃ |

ନାସ୍ୟ ପଶୁନ୍ ସମାନାନ୍ଦ୍ରିନସ୍ତି ଯୁ ଏବଂ ବେଦ ||୭||

ତସ୍ମା ଭଦ୍ରୀତ୍ୟା ଦିଶୋ ଅନ୍ତର୍ଦେଶାଦୁଗ୍ରଂ ଦେବମିଷ୍ଠାସମନୁଷ୍ଠାତାରମକୁର୍ବନ୍ ||୮||

ଭଗ୍ର ଏନଂ ଦେବ ଇଷ୍ଠାସ ଭଦ୍ରୀତ୍ୟା ଦିଶୋ ଅନ୍ତର୍ଦେଶାଦନୁଷ୍ଠାତାନୁ ତିଷ୍ଠତି
ନୈନଂ ଶର୍ବୋ ନ ଭବୋ ନେଶାନଃ |

ନାସ୍ୟ ପଶୁନ୍ ସମାନାନ୍ଦ୍ରିନସ୍ତି ଯୁ ଏବଂ ବେଦ ||୯||

ତସ୍ମୈ ପୁବାୟା ଦିଶୋ ଅନ୍ତର୍ଦେଶାଦୁଦ୍ରମିଷ୍ଠାସମନୁଷ୍ଠାତାରମକୁର୍ବନ୍ ||୧୦||

ରୁଦ୍ର ଏନମିଷ୍ଠାସୋ ପୁବାୟା ଦିଶୋ ଅନ୍ତର୍ଦେଶାଦନୁଷ୍ଠାତାନୁ ତିଷ୍ଠତି
ନୈନଂ ଶର୍ବୋ ନ ଭବୋ ନେଶାନଃ |

ନାସ୍ୟ ପଶୁନ୍ ସମାନାନ୍ଦ୍ରିନସ୍ତି ଯୁ ଏବଂ ବେଦ ||୧୧||

ତସ୍ମା ଉର୍ଧ୍ଵାୟା ଦିଶୋ ଅନ୍ତର୍ଦେଶାନ୍-ମହାଦେବମିଷ୍ଠାସମନୁଷ୍ଠାତାରମକୁର୍ବନ୍ ||୧୨||

ମହାଦେବ ଏନମିଷ୍ଠାସ ଉର୍ଧ୍ୱାୟା ଦିଶୋ ଅନ୍ତର୍ଦେଶାଦନୁଷ୍ଠାତାନୁ ତିଷ୍ଠତି
ନୈନଂ ଶର୍ବୋ ନ ଭବୋ ନେଶାନଃ ।

ନାସ୍ୟ ପଶୁନ୍ ସମାନାନ୍ଦ୍ରିନସ୍ତି ଯୁ ଏବଂ ବେଦ ॥୧୩॥

ତସ୍ମୈ ସର୍ବେଭ୍ୟା ଅନ୍ତର୍ଦେଶେଭ୍ୟା ଇଶାନମିଷ୍ଠାସମନୁଷ୍ଠାତାରମକୁର୍ବନ୍ ॥୧୪॥

ଇଶାନ ଏନମିଷ୍ଠାସଃ ସର୍ବେଭ୍ୟା ଅନ୍ତର୍ଦେଶେଭ୍ୟାଃନୁଷ୍ଠାତାନୁ ତିଷ୍ଠତି
ନୈନଂ ଶର୍ବୋ ନ ଭବୋ ନେଶାନଃ ॥୧୫॥

ନାସ୍ୟ ପଶୁନ୍ ସମାନାନ୍ଦ୍ରିନସ୍ତି ଯୁ ଏବଂ ବେଦ ॥୧୬॥

=====

(୧୫|୧-୬) [ଷଷ୍ଠ ପର୍ଯ୍ୟାୟଃ] ରକ୍ଷିଃ - ଅଥର୍ବଣ । ଛନ୍ଦ - ଆସୁରୀ ପଞ୍ଜିଃ (୧, ୪), ଆର୍ତ୍ତୀ ପଞ୍ଜିଃ
(୨, ୧୭), ଆର୍ଷୀ ପଞ୍ଜିଃ (୩), ସାମ୍ନୀ ତ୍ରିଷ୍ଟୁପ୍ (୫, ୧୧), ନିତୃତ୍ ବୃହତୀ (୬, ୧୨),
ଆସୁରୀ ବୃହତୀ (୭, ୧୦, ୧୩, ୧୬, ୨୪), ସାମ୍ନୀ ପଞ୍ଜିଃ (୮), ପ୍ରାଜାପତ୍ୟା ତ୍ରିଷ୍ଟୁପ୍ (୯),
ଆର୍ତ୍ତୀ ତ୍ରିଷ୍ଟୁପ୍ (୧୪, ୨୩), ବିରାଟ୍ ଗାୟତ୍ରୀ (୧୫, ୧୮), ଆର୍ତ୍ତୀ ଉଷ୍ଟିକ୍ (୧୯),
ସାମ୍ନୀ ଅନୁଷ୍ଟୁପ୍ (୨୦), ଆର୍ତ୍ତୀ ବୃହତୀ (୨୧), ପରୋଷ୍ଟିକ୍ (୨୨), ଆର୍ତ୍ତୀ ଅନୁଷ୍ଟୁପ୍ (୨୫),
ବିରାଟ୍ ବୃହତୀ (୨୬) । ଦେବତା - ଅଧ୍ୟାତ୍ମନ୍, ବ୍ରାତ୍ୟଃ (୧-୨୬)

=====

ସ ପୁରାଂ ଦିଶମନ୍ ବ୍ୟଚଲତ୍ ॥୧॥

ତଂ ଭୂମିଶ୍ଚାଗ୍ନିଶ୍ଚୈଷଧୟଶ୍ଚ ବନସ୍ତତୟଶ୍ଚ ବାନସ୍ତତ୍ୟାଶ୍ଚ ବୀରୂଧାନ୍ବ୍ୟଚଲନ୍ ॥୨॥

ଭୂମେଶ୍ଚ ବୈ ସୋଃଗ୍ନେଶ୍ଚୈଷଧୀନାଂ ଚ ବନସ୍ତତୀନାଂ ଚ ବାନସ୍ତତ୍ୟାନାଂ ଚ ବୀରୂଧାଂ ଚ ପ୍ରିୟଂ
ଧାମ ଭବତି ଯୁ ଏବଂ ବେଦ ॥୩॥

ସ ଉର୍ଧ୍ୱାଂ ଦିଶମନ୍ ବ୍ୟଚଲତ୍ ॥୪॥

ତମୃତଂ ଚ ସତ୍ୟଂ ଚ ସୂର୍ଯ୍ୟଶ୍ଚ ଚନ୍ଦ୍ରଶ୍ଚ ନକ୍ଷତ୍ରାଣି ଚାନୁବ୍ୟଚଲନ୍ ||୫||

ଋତସ୍ୟ ଚ ବୈ ସ ସତ୍ୟସ୍ୟ ଚ ସୂର୍ଯ୍ୟସ୍ୟ ଚ ଚନ୍ଦ୍ରସ୍ୟ ଚ ନକ୍ଷତ୍ରାଣାଂ ଚ ପ୍ରିୟଂ ଧାମ ଭବତି
ୟ ଏବଂ ବେଦ ||୬||

ସ ଉତ୍ତମାଂ ଦିଶମନ୍ତୁ ବ୍ୟଚଲତ୍ ||୭||

ତମୃତଶ୍ଚ ସାମାନି ଚ ଯଜୁଂଷି ଚ ବ୍ରହ୍ମ ଚାନୁବ୍ୟଚଲନ୍ ||୮||

ଋତାଂ ଚ ବୈ ସ ସାମ୍ନାଂ ଚ ଯଜୁଷାଂ ଚ ବ୍ରହ୍ମଣଶ୍ଚ ପ୍ରିୟଂ ଧାମ ଭବତି ଯ ଏବଂ ବେଦ ||୯||

ସ ବୃହତୀଂ ଦିଶମନ୍ତୁ ବ୍ୟଚଲତ୍ ||୧୦||

ତମିତିହାସଶ୍ଚ ପୁରାଣଂ ଚ ଗାଥାଶ୍ଚ ନାରାଣଂ ସୀଷ୍ଟାନୁବ୍ୟଚଲନ୍ ||୧୧||

ଇତିହାସସ୍ୟ ଚ ବୈ ସ ପୁରାଣସ୍ୟ ଚ ଗାଥାନାଂ ଚ ନାରାଣଂ ସୀନାଂ ଚ ପ୍ରିୟଂ ଧାମ ଭବତି
ୟ ଏବଂ ବେଦ ||୧୨||

ସ ପରମାଂ ଦିଶମନ୍ତୁ ବ୍ୟଚଲତ୍ ||୧୩||

ତମାହବନୀୟଶ୍ଚ ଗାର୍ହପତ୍ୟଶ୍ଚ ଦକ୍ଷିଣାଗ୍ନିଶ୍ଚ ଯଜ୍ଞଶ୍ଚ ଯଜମାନଶ୍ଚ ପଶବଶ୍ଚାନୁବ୍ୟଚଲନ୍ ||୧୪||

ଆହବନୀୟସ୍ୟ ଚ ବୈ ସ ଗାର୍ହପତ୍ୟସ୍ୟ ଚ ଦକ୍ଷିଣାଗ୍ନେଶ୍ଚ ଯଜ୍ଞସ୍ୟ ଚ ଯଜମାନସ୍ୟ ଚ ପଶୁନାଂ
ଚ ପ୍ରିୟଂ ଧାମ ଭବତି ଯ ଏବଂ ବେଦ ||୧୫||

ସୋଽନାଦିଷ୍ଟାଂ ଦିଶମନ୍ତୁ ବ୍ୟଚଲତ୍ ||୧୬||

ତମୃତବଶ୍ମାର୍ତବାଶ୍ଚ ଲୋକାଶ୍ଚ ଲୌକ୍ୟାଶ୍ଚ ମାସାଶ୍ଚାର୍ଥମାସାଶ୍ଚାହୋରାତ୍ରେ ଚାନୁବ୍ୟଚଲନ୍ ||୧୭||

ଋତୁନାଂ ଚ ବୈ ସ ଆର୍ତବାନାଂ ଚ ଲୋକାନାଂ ଚ ଲୌକ୍ୟାନାଂ ଚ ମାସାନାଂ ଚାର୍ଥମାସାନାଂ
ଚାହୋରାତ୍ରୟୋଶ୍ଚ ପ୍ରିୟଂ ଧାମ ଭବତି ଯ ଏବଂ ବେଦ ||୧୮||

ସୋଂନାବୃତ୍ତାଂ ଦିଶମନ୍ତୁ ବ୍ୟଚଲତ୍ତତୋ ନାବର୍ତ୍ତ୍ୟନ୍ନମନ୍ୟତ ||୧୯||

ତଂ ଦିତିଶ୍ଳାଦିତିଶ୍ଳେତା ଚେନ୍ଦ୍ରାଣୀ ଚାନୁବ୍ୟଚଲନ୍ ||୨୦||

ଦିତେଶ୍ଚ ବୈ ସୋଂଦିତେଶ୍ଳେତାୟାଶ୍ଳେନ୍ଦ୍ରାଣ୍ୟାଶ୍ଚ ପ୍ରିୟଂ ଧାମ ଭବତି ଯୁ ଏବଂ ବେଦ ||୨୧||

ସ ଦିଶୋଂନୁ ବ୍ୟଚଲତ୍ତଂ ବିରାଡନୁ ବ୍ୟଚଲତ୍ତର୍ବେ ଚ ଦେବାଃ ସର୍ବାଶ୍ଚ ଦେବତାଃ ||୨୨||

ବିରାଜଶ୍ଚ ବୈ ସ ସର୍ବେଷାଂ ଚ ଦେବାନାଂ ସର୍ବାସାଂ ଚ ଦେବତାନାଂ ପ୍ରିୟଂ ଧାମ ଭବତି
ଯୁ ଏବଂ ବେଦ ||୨୩||

ସ ସର୍ବାନନ୍ତର୍ଦେଶାନନ୍ତୁ ବ୍ୟଚଲତ୍ ||୨୪||

ତଂ ପ୍ରଜାପତିଶ୍ଚ ପରମେଷ୍ଠୀ ଚ ପିତା ଚ ପିତାମହଶ୍ଚାନୁବ୍ୟଚଲନ୍ ||୨୫||

ପ୍ରଜାପତେଶ୍ଚ ବୈ ସ ପରମେଷ୍ଠିନଶ୍ଚ ପିତୁଶ୍ଚ ପିତାମହସ୍ୟ ଚ ପ୍ରିୟଂ ଧାମ ଭବତି
ଯୁ ଏବଂ ବେଦ ||୨୬||

=====

(୧୫|୧-୭) [ସପ୍ତମଃ ପର୍ଯ୍ୟୟଃ] ଋଷିଃ - ଅଥର୍ବଣ । ଛନ୍ଦ - ତ୍ରିପଦା ନିରୂତ୍ ଗାୟତ୍ରୀ (୧),
ଏକପଦା ବିରାଟ୍ ବୃହତୀ (୨), ବିରାଟ୍ ଉଷ୍ଠିକ୍ (୩), ଏକପଦା ଗାୟତ୍ରୀ (୪), ପଞ୍ଜିଃ (୫) ।
ଦେବତା - ଅଧ୍ୟାତ୍ମନ୍, ବ୍ରାତ୍ୟଃ (୧-୫)

=====

ସ ମହିମା ସଦ୍ବର୍ତ୍ତୁତ୍ତାନ୍ତଂ ପୃଥିବ୍ୟା ଅଗଚ୍ଛସ୍ତ ସମୁଦ୍ରୋଽଭବତ୍ ||୧||

ତଂ ପ୍ରଜାପତିଶ୍ଚ ପରମେଷ୍ଠୀ ଚ ପିତା ଚ ପିତାମହଶ୍ଚାପଶ୍ଚ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଚ ବର୍ଷଂ ଭୂତ୍ବାନୁବ୍ୟବର୍ତ୍ତୟତ୍ ||୨||

ଏନମାପୋ ଗଚ୍ଛନ୍ତ୍ୟେନଂ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଗଚ୍ଛନ୍ତ୍ୟେନଂ ବର୍ଷଂ ଗଚ୍ଛତି ଯୁ ଏବଂ ବେଦ ||୩||

ତଂ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଚ ଯଜ୍ଞଶ୍ଚ ଲୋକଶ୍ଚାନୁଂ ଚାନାଦ୍ୟଂ ଚ ଭୂତ୍ବାଭିପର୍ଯ୍ୟବର୍ତ୍ତୟତ୍ ||୪||

ଏନଂ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଗଚ୍ଛତ୍ୟେନଂ ଯୁକ୍ତୋ ଗଚ୍ଛତ୍ୟେନଂ ଲୋକୋ ଗଚ୍ଛତ୍ୟେନମନ୍ନଂ ଗଚ୍ଛତ୍ୟେନମନ୍ନାଦ୍ୟଂ
ଗଚ୍ଛତି ଯୁ ଏବଂ ବେଦ ||୫||

|| ଇତି ପ୍ରଥମୋଽନୁବାକଃ ||

=====

(୧୫|୧-୮) [ଅଷ୍ଟମଃ ପର୍ଯ୍ୟାୟଃ] ଋଷିଃ - ଅଥର୍ବଣ | ଛନ୍ଦ - ସାମ୍ନୀ ଭଷ୍ମିକ୍ (୧),
ପ୍ରାଜାପତ୍ୟା ଅନୁଷ୍ଠୁପ୍ (୨), ଆର୍ଚୀ ପଞ୍ଜିଃ (୩) | ଦେବତା - ଅଧ୍ୟାତ୍ମନ୍, ବ୍ରାତ୍ୟଃ (୧-୩)

=====

ସୋଽରଜ୍ୟତ ତତୋ ରାଜନ୍ୟୋଽଜାୟତ ||୧||

ସ ବିଶଃ ସବନ୍ଧୁନନ୍ନମନ୍ନାଦ୍ୟମତ୍ତୁ୍ୟଦତିଷ୍ଠତ୍ ||୨||

ବିଶାଂ ତ ବୈ ସ ସବନ୍ଧୁନାଂ ଚାନ୍ନସ୍ୟ ଚାନ୍ନାଦ୍ୟସ୍ୟ ତ ପ୍ରିୟଂ ଧାମ ଭବତି ଯୁ ଏବଂ ବେଦ ||୩||

=====

(୧୫|୧-୯) [ନବମଃ ପର୍ଯ୍ୟାୟଃ] ଋଷିଃ - ଅଥର୍ବଣ | ଛନ୍ଦ - ଆସୁରୀ ଜଗତୀ (୧),
ଆର୍ଚୀ ଗାୟତ୍ରୀ (୨), ଆର୍ଚୀ ପଞ୍ଜିଃ (୩) | ଦେବତା - ଅଧ୍ୟାତ୍ମନ୍, ବ୍ରାତ୍ୟଃ (୧-୩)

=====

ସ ବିଶୋଽନୁ ବ୍ୟତଲତ୍ ||୧||

ତଂ ସଭା ତ ସମିତିଶ୍ଚ ସେନା ତ ସୁରା ଚାନ୍ନବ୍ୟତଲନ୍ ||୨||

ସଭାୟାଶ୍ଚ ବୈ ସ ସମିତେଶ୍ଚ ସେନାୟାଶ୍ଚ ସୁରାୟାଶ୍ଚ ପ୍ରିୟଂ ଧାମ ଭବତି ଯୁ ଏବଂ ବେଦ ||୩||

(୧୫|୧-୧୦) [ଦଶମଃ ପର୍ଯ୍ୟାୟଃ] ଋଷିଃ - ଅଥର୍ବଣ । ଛନ୍ଦ - ତ୍ରିପଦା ସାମ୍ନୀ ବୃହତୀ (୧),
 ତ୍ରିପଦା ଆର୍ଚୀ ପଞ୍ଜିଃ (୨), ତ୍ରିପଦା ପ୍ରାଜାପତ୍ୟା ପଞ୍ଜିଃ (୩), ତ୍ରିପଦା ବର୍ଧମାନା ଗାୟତ୍ରୀ (୪),
 ତ୍ରିପଦା ସାମ୍ନୀ ବୃହତୀ (୫), ତ୍ରିପଦା ଆସୁରୀ ଗାୟତ୍ରୀ (୬, ୮, ୧୦), ସାମ୍ନୀ ଉଷ୍ଣିକ୍ (୭, ୯),
 ଆସୁରୀ ବୃହତୀ (୧୧) । ଦେବତା - ଅଧ୍ୟାତ୍ମନ୍, ବ୍ରାତ୍ୟଃ (୧-୧୧)

ତଦ୍ୟସ୍ତୈବଂ ବିଦ୍ମାନ୍ ବ୍ରାତେୟା ରାଜ୍ଞୋଃତିଥିର୍ଗୃହାନାଗଚ୍ଛେତ୍ ||୧||

ଶ୍ରେୟାଂସମେନମାତୁନୋ ମାନୟେତ୍ୟା ଯତ୍ରାୟ ନା ବୃଷ୍ଣତେ ତଥା ରାଷ୍ଟ୍ରାୟ ନା ବୃଷ୍ଣତେ ||୨||

ଅତୋ ବୈ ବ୍ରହ୍ମ ଚ ଯତ୍ରଂ ଚୋଦତିଷ୍ଠତାଂ ତେ ଅବୃତାଂ କଂ ପ୍ର ବିଶାବେତି ||୩||

ଅତୋ ବୈ ବୃହସ୍ପତିମେବ ବ୍ରହ୍ମ ପ୍ର ବିଶଦ୍ବିନ୍ତ୍ରଂ ଯତ୍ରଂ ତଥା ବା ଇତି ||୪||

ଅତୋ ବୈ ବୃହସ୍ପତିମେବ ବ୍ରହ୍ମ ପ୍ରାବିଶଦିନ୍ତ୍ରଂ ଯତ୍ରମ୍ ||୫||

ଇୟଂ ବା ଉ ପୃଥିବୀ ବୃହସ୍ପତିର୍ଦ୍ୟୌରେବେନ୍ଦ୍ରଃ ||୬||

ଅୟଂ ବା ଉ ଅଗ୍ନିର୍ବ୍ରହ୍ମାସ୍ରାବାଦିତ୍ୟଃ ଯତ୍ରମ୍ ||୭||

ଏନଂ ବ୍ରହ୍ମ ଗଚ୍ଛତି ବ୍ରହ୍ମବର୍ଚ୍ଚସୀ ଭବତି ||୮||

ୟଃ ପୃଥିବୀଂ ବୃହସ୍ପତିମଗ୍ନିଂ ବ୍ରହ୍ମ ବେଦ ||୯||

ଏନମିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ଗଚ୍ଛତୀନ୍ଦ୍ରିୟବାନ୍ ଭବତି ||୧୦||

ୟ ଆଦିତ୍ୟଂ ଯତ୍ରଂ ଦିବମିନ୍ଦ୍ରଂ ବେଦ ||୧୧||

(୧୫|୧-୧୧) [ଏକାଦଶଃ ପର୍ଯ୍ୟୟଃ] ଋଷିଃ - ଅଧର୍ବଣ । ଛନ୍ଦ - ଦୈବୀ ପଞ୍ଜିଃ (୧),
 ଦ୍ଵିପଦା ପୂର୍ବାତ୍ରିଷ୍ଟୁପ୍ ଅତିଶକ୍ତୀ (୨), ନିତୃତ୍ ଆର୍ତ୍ତୀ ବୃହତୀ (୩-୬, ୮),
 ଦ୍ଵିପଦା ପ୍ରାଜାପତ୍ୟା ବୃହତୀ (୭, ୯), ଭୃଗିକ୍ ଆର୍ତ୍ତୀ ବୃହତୀ (୧୦),
 ଦ୍ଵିପଦା ଆର୍ତ୍ତୀ ଅନୁଷ୍ଟୁପ୍ (୧୧) । ଦେବତା - ଅଧ୍ୟାତ୍ମନ୍, ବ୍ରାତ୍ୟଃ (୧-୧୧)

ତଦ୍ୟସ୍ୟୈବଂ ବିଦ୍ଵାନ୍ ବ୍ରାତୋଽତିଥିର୍ଗୃହାନାଗଚ୍ଛେତ୍ ||୧||

ସ୍ଵୟମେନମଭ୍ୟାଦେତ୍ୟ ବୃୟାଦ୍-ବ୍ରାତ୍ୟ କ୍ଵାବାହୀର୍ବ୍ରାତୋଦକଂ ବ୍ରାତ୍ୟ ତର୍ପୟନ୍ତୁ ବ୍ରାତ୍ୟ ଯଥା ତେ
 ପ୍ରିୟଂ ତଥାସ୍ତୁ ବ୍ରାତ୍ୟ ଯଥା ତେ ବଶସ୍ତଥାସ୍ତୁ ବ୍ରାତ୍ୟ ଯଥା ତେ ନିକାମସ୍ତଥାସ୍ତୁତି ||୨||

ୟଦେନମାହ ବ୍ରାତ୍ୟ କ୍ଵାବାହୀରିତି ପଥ ଏବ ତେନ ଦେବୟାନାନବ ରୁନ୍ଧେ ||୩||

ୟଦେନମାହ ବ୍ରାତୋଦକମିତ୍ୟପ ଏବ ତେନାବ ରୁନ୍ଧେ ||୪||

ୟଦେନମାହ ବ୍ରାତ୍ୟ ତର୍ପୟନ୍ତୁତି ପ୍ରାଣମେବ ତେନ ବର୍ଷୀୟଂସଂ କୁରୁତେ ||୫||

ୟଦେନମାହ ବ୍ରାତ୍ୟ ଯଥା ତେ ପ୍ରିୟଂ ତଥାସ୍ତୁତି ପ୍ରିୟମେବ ତେନାବ ରୁନ୍ଧେ ||୬||

ଏନଂ ପ୍ରିୟଂ ଗଚ୍ଛତି ପ୍ରିୟଃ ପ୍ରିୟସ୍ୟ ଭବତି ଯ୍ଵ ଏବଂ ବେଦ ||୭||

ୟଦେନମାହ ବ୍ରାତ୍ୟ ଯଥା ତେ ବଶସ୍ତଥାସ୍ତୁତି ବଶମେବ ତେନାବ ରୁନ୍ଧେ ||୮||

ଏନଂ ବଶୋ ଗଚ୍ଛତି ବଶୀ ବଶିନାଂ ଭବତି ଯ୍ଵ ଏବଂ ବେଦ ||୯||

ୟଦେନମାହ ବ୍ରାତ୍ୟ ଯଥା ତେ ନିକାମସ୍ତଥାସ୍ତୁତି ନିକାମମେବ ତେନାବ ରୁନ୍ଧେ ||୧୦||

ଏନଂ ନିକାମୋ ଗଚ୍ଛତି ନିକାମେ ନିକାମସ୍ୟ ଭବତି ଯ୍ଵ ଏବଂ ବେଦ ||୧୧||

=====

(୧୫|୧-୧୨) [ଦ୍ଵାଦଶଃ ପର୍ଯ୍ୟାୟଃ] ଋଷିଃ - ଅଥର୍ବଣ । ଛନ୍ଦ - ତ୍ରିପଦା ଗାୟତ୍ରୀ (୧),

ପ୍ରାଜାପତ୍ୟା ବୃହତୀ (୨), ଭୃଗିକ୍ ପ୍ରାଜାପତ୍ୟା ଅନୁଷ୍ଠୁପ୍ (୩), ଭୃଗିକ୍ ସାମ୍ନୀ ଅନୁଷ୍ଠୁପ୍ (୪),
ଆସୁରୀ ଗାୟତ୍ରୀ (୫-୬, ୯-୧୦), ତ୍ରିପଦା ପ୍ରାଜାପତ୍ୟା ତ୍ରିଷ୍ଟୁପ୍ (୭, ୧୧), ବିରାଟ୍ ଗାୟତ୍ରୀ (୮) ।

ଦେବତା - ଅଧ୍ୟାତ୍ମନ୍, ବ୍ରାତ୍ୟଃ (୧-୧୧)

=====

ତଦ୍ୟସ୍ୟୈବଂ ବିଦ୍ଵାନ୍ ବ୍ରାତ୍ୟ ଉଦ୍ଧୃତେଷ୍ଠଗ୍ନିଷ୍ଠପିଶ୍ତିତେଃଗ୍ନିହୋତ୍ରେଃତିଥିର୍ଗୃହାନାଗଚ୍ଛେତ୍ ||୧||

ସ୍ଵୟମେନମଭ୍ୟୁଦେତ୍ୟ ବୃୟାଦ୍-ବ୍ରାତ୍ୟାତି ସୃଜ ହୋଷ୍ୟାମୀତି ||୨||

ସ ଚାତିସ୍ଵଜେଜ୍ଞୁହୁୟାନ୍ ଚାତିସ୍ଵଜେନ୍ ଜୁହୁୟାତ୍ ||୩||

ସ ଯ ଏବଂ ବିଦୁଷା ବ୍ରାତ୍ୟେନାତିସ୍ଵଷ୍ଟୋ ଜୁହୋତି ||୪||

ପ୍ର ପିତୃୟାଣଂ ପତ୍ନୀଂ ଜାନାତି ପ୍ର ଦେବୟାନମ୍ ||୫||

ନ ଦେବେଷୁ ବୃଷ୍ଟତେ ହୁତମସ୍ୟ ଭବତି ||୬||

ପର୍ଯ୍ୟସ୍ୟାସ୍ମିଲ୍ଲୋକ ଆୟତନଂ ଶିଷ୍ୟତେ ଯ ଏବଂ ବିଦୁଷା ବ୍ରାତ୍ୟେନାତିସ୍ଵଷ୍ଟୋ ଜୁହୋତି ||୭||

ଅଥ ଯ ଏବଂ ବିଦୁଷା ବ୍ରାତ୍ୟେନାନତିସ୍ଵଷ୍ଟୋ ଜୁହୋତି ||୮||

ନ ପିତୃୟାଣଂ ପତ୍ନୀଂ ଜାନାତି ନ ଦେବୟାନମ୍ ||୯||

ଆ ଦେବେଷୁ ବୃଷ୍ଟତେ ଅହୁତମସ୍ୟ ଭବତି ||୧୦||

ନାସ୍ୟାସ୍ମିଲ୍ଲୋକ ଆୟତନଂ ଶିଷ୍ୟତେ ଯ ଏବଂ ବିଦୁଷା ବ୍ରାତ୍ୟେନାନତିସ୍ଵଷ୍ଟୋ ଜୁହୋତି ||୧୧||

=====

(୧୫|୧-୧୩) [ବ୍ରହ୍ମୋଦଶଃ ପର୍ଯ୍ୟୟଃ] ଋଷିଃ - ଅଧର୍ବଣ । ଛନ୍ଦ - ସାମ୍ନୀ ଉଷ୍ଠିକ୍ (୧),

ପ୍ରାଜାପତ୍ୟା ଅନୁଷ୍ଠୁପ୍ (୨, ୬), ଆସୁରୀ ଗାୟତ୍ରୀ (୩, ୫, ୭), ସାମ୍ନୀ ବୃହତୀ (୪, ୮), ଦ୍ଵିପଦା
ନିରୂତ୍ ଗାୟତ୍ରୀ (୯), ଦ୍ଵିପଦା ବିରାଟ୍ ଗାୟତ୍ରୀ (୧୦), ପ୍ରାଜାପତ୍ୟା ପଞ୍ଜିଃ (୧୧), ଆସୁରୀ ଜଗତୀ
(୧୨), ସତଃପଞ୍ଜିଃ (୧୩), ଅକ୍ଷରପଞ୍ଜିଃ (୧୪) । ଦେବତା - ଅଧ୍ୟାତ୍ମନ୍, ବ୍ରାତ୍ୟଃ (୧-୧୪)

=====

ତଦ୍ୟସ୍ୟୈବଂ ବିଦ୍ଵାନ୍ ବ୍ରାତ୍ୟ ଏକାଂ ରାତ୍ରିମତିଥିର୍ଗୃହେ ବସତି ||୧||

ୟେ ପୃଥିବ୍ୟାଂ ପୁଣ୍ୟା ଲୋକାସ୍ତାନେବ ତେନାବ ରୁକ୍ଷେ ||୨||

ତଦ୍ୟସ୍ୟୈବଂ ବିଦ୍ଵାନ୍ ବ୍ରାତ୍ୟୋ ଦ୍ଵିତୀୟାଂ ରାତ୍ରିମତିଥିର୍ଗୃହେ ବସତି ||୩||

ୟେଃକ୍ତରିକ୍ଷେ ପୁଣ୍ୟା ଲୋକାସ୍ତାନେବ ତେନାବ ରୁକ୍ଷେ ||୪||

ତଦ୍ୟସ୍ୟୈବଂ ବିଦ୍ଵାନ୍ ବ୍ରାତ୍ୟସ୍ତୃତୀୟାଂ ରାତ୍ରିମତିଥିର୍ଗୃହେ ବସତି ||୫||

ୟେ ଦିବି ପୁଣ୍ୟା ଲୋକାସ୍ତାନେବ ତେନାବ ରୁକ୍ଷେ ||୬||

ତଦ୍ୟସ୍ୟୈବଂ ବିଦ୍ଵାନ୍ ବ୍ରାତ୍ୟଶ୍ଚତୁର୍ଥୀଂ ରାତ୍ରିମତିଥିର୍ଗୃହେ ବସତି ||୭||

ୟେ ପୁଣ୍ୟାନାଂ ପୁଣ୍ୟା ଲୋକାସ୍ତାନେବ ତେନାବ ରୁକ୍ଷେ ||୮||

ତଦ୍ୟସ୍ୟୈବଂ ବିଦ୍ଵାନ୍ ବ୍ରାତ୍ୟୋଽପରିମିତା ରାତ୍ରୀରତିଥିର୍ଗୃହେ ବସତି ||୯||

ୟ ଏବାପରିମିତାଃ ପୁଣ୍ୟା ଲୋକାସ୍ତାନେବ ତେନାବ ରୁକ୍ଷେ ||୧୦||

ଅଥ ଯସ୍ୟାବ୍ରାତ୍ୟୋ ବ୍ରାତ୍ୟବୁବୋ ନାମବିବ୍ରତ୍ୟତିଥିର୍ଗୃହାନାଗଚ୍ଛେତ୍ ||୧୧||

କର୍ଷେଦେନଂ ନ ଚୈନଂ କର୍ଷେତ୍ ||୧୨||

ଅସୌ୍ୟ ଦେବତାୟା ଉଦକଂ ଯୁଚାମୀମାଂ ଦେବତାଂ ବାସୟ ଇମାମିମାଂ ଦେବତାଂ ପରି
ବେବେଷ୍ମୀତ୍ୟେନଂ ପରି ବେବିଷ୍ୟାତ୍ ||୧୩||

ତସ୍ୟାମେବାସ୍ୟ ତଦେବତାୟାଂ ହୁତଂ ଭବତି ଯୁ ଏବଂ ବେଦ ||୧୪||

=====

(୧୫|୧-୧୪) [ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ପର୍ଯ୍ୟାୟଃ] ଋଷିଃ - ଅଥର୍ବଣ । ଛନ୍ଦ - ତ୍ରିପଦା ଅନୁଷ୍ଟୁପ୍ (୧),
ତ୍ରିପଦା ଆସୁରୀ ଗାୟତ୍ରୀ (୨, ୪, ୬, ୮, ୧୦, ୨୦, ୨୨, ୨୪), ପୁର ଭଷ୍ମିକ୍ (୩, ୯),
ଅନୁଷ୍ଟୁପ୍ (୫), ପ୍ରସ୍ତାରପଞ୍ଜିଃ (୭), ବିରାଟ୍ ଗାୟତ୍ରୀ (୧୧), ଭୃଗିକ୍ ପ୍ରାଜାପତ୍ୟା ଅନୁଷ୍ଟୁପ୍ (୧୨,
୧୪, ୧୬, ୧୮), ଆର୍ଚୀ ପଞ୍ଜିଃ (୧୩, ୧୫, ୧୭), ଭୃଗିତ୍-ନାଗୀ ଗାୟତ୍ରୀ (୧୯), ପ୍ରାଜାପତ୍ୟା
ତ୍ରିଷ୍ଟୁପ୍ (୨୧), ନିରୂତ୍ ଆର୍ଚୀ ପଞ୍ଜିଃ (୨୩) । ଦେବତା - ଅଧ୍ୟାତ୍ମନ୍, ବ୍ରାତ୍ୟଃ (୧-୨୪)

=====

ସ ଯତ୍-ପ୍ରାଚୀଂ ଦିଶମନ୍ତୁ ବ୍ୟତଲନ୍ତାରୁତଂ ଶର୍ପୋ ଭୃତ୍ତାନୁବ୍ୟତଲନ୍ତନୋଽନ୍ନାଦଂ କୃତ୍ବା ||୧||

ମନସ୍ତାନୁଦେନାନୁମତି ଯୁ ଏବଂ ବେଦ ||୨||

ସ ଯଦ୍ଦକ୍ଷିଣାଂ ଦିଶମନ୍ତୁ ବ୍ୟତଲଦିନ୍ତୋ ଭୃତ୍ତାନୁବ୍ୟତଲଦ୍-ବଲମନ୍ନାଦଂ କୃତ୍ବା ||୩||

ବଲେନାନୁଦେନାନୁମତି ଯୁ ଏବଂ ବେଦ ||୪||

ସ ଯତ୍-ପ୍ରତୀଚୀଂ ଦିଶମନ୍ତୁ ବ୍ୟତଲଦ୍ବରୁଣୋ ରାଜା ଭୃତ୍ତାନୁବ୍ୟତଲଦପୋଽନ୍ନାଦୀଃ କୃତ୍ବା ||୫||

ଅଦ୍-ଭିରନ୍ନାଦୀଭିରନ୍ନମତି ଯୁ ଏବଂ ବେଦ ||୬||

ସ ଯଦୁଦୀଚୀଂ ଦିଶମନ୍ତୁ ବ୍ୟତଲସ୍ତୋମୋ ରାଜା ଭୃତ୍ତାନୁବ୍ୟତଲଦ୍-ସପ୍ତର୍ଷିଭିର୍ହୃତ
ଆହୁତିମନ୍ନାଦୀଂ କୃତ୍ବା ||୭||

ଆହୁତ୍ୟାନୁଦ୍ୟାନୁମତି ଯୁ ଏବଂ ବେଦ ||୮||

ସ ଯଜ୍ଞବାଂ ଦିଶମନ୍ତୁ ବ୍ୟତଲଦ୍ବିଷ୍ଣୁର୍ଭୂତ୍ବାନ୍ବ୍ୟତଲଦ୍ବିରାଜମନ୍ତାଦୀଂ କୃତ୍ବା ||୯||

ବିରାଜାନ୍ତାଦ୍ୟାନ୍ନମତି ଯ ଏବଂ ବେଦ ||୧୦||

ସ ଯପୁଶ୍ମନନ୍ତୁ ବ୍ୟତଲଦ୍ବୁଦ୍ରୋ ଭୂତ୍ବାନ୍ବ୍ୟତଲଦୋଷଧୀରନ୍ତାଦୀଃ କୃତ୍ବା ||୧୧||

ଓଷଧୀଭିରନ୍ତାଦୀଭିରନ୍ନମତି ଯ ଏବଂ ବେଦ ||୧୨||

ସ ଯପ୍ତିତୁରନନ୍ତୁ ବ୍ୟତଲଦ୍ୟମୋ ରାଜା ଭୂତ୍ବାନ୍ବ୍ୟତଲସ୍ତ୍ରଧାକାରମନ୍ତାଦଂ କୃତ୍ବା ||୧୩||

ସ୍ତ୍ରଧାକାରେଣାନ୍ତାଦେନାନ୍ନମତି ଯ ଏବଂ ବେଦ ||୧୪||

ସ ଯନ୍ତୁନ୍ତୁଷ୍ୟାନନ୍ତୁ ବ୍ୟତଲଦଗ୍ନିର୍ଭୂତ୍ବାନ୍ବ୍ୟତଲସ୍ତ୍ରାହାକାରମନ୍ତାଦଂ କୃତ୍ବା ||୧୫||

ସ୍ତ୍ରାହାକାରେଣାନ୍ତାଦେନାନ୍ନମତି ଯ ଏବଂ ବେଦ ||୧୬||

ସ ଯଦୂର୍ଧ୍ବାଂ ଦିଶମନ୍ତୁ ବ୍ୟତଲଦ୍-ବୃହସ୍ପତିର୍ଭୂତ୍ବାନ୍ବ୍ୟତଲଦ୍-ବଷଟ୍କାରମନ୍ତାଦଂ କୃତ୍ବା ||୧୭||

ବଷଟ୍କାରେଣାନ୍ତାଦେନାନ୍ନମତି ଯ ଏବଂ ବେଦ ||୧୮||

ସ ଯଦ୍ଦେବାନନ୍ତୁ ବ୍ୟତଲଦୀଶାନୋ ଭୂତ୍ବାନ୍ବ୍ୟତଲନ୍ତୁନ୍ୟମନ୍ତାଦଂ କୃତ୍ବା ||୧୯||

ମନ୍ତୁ୍ୟନାନ୍ତାଦେନାନ୍ନମତି ଯ ଏବଂ ବେଦ ||୨୦||

ସ ଯତ୍-ପ୍ରଜା ଅନ୍ତୁ ବ୍ୟତଲତ୍-ପ୍ରଜାପତିର୍ଭୂତ୍ବାନ୍ବ୍ୟତଲତ୍-ପ୍ରାଣମନ୍ତାଦଂ କୃତ୍ବା ||୨୧||

ପ୍ରାଣେନାନ୍ତାଦେନାନ୍ନମତି ଯ ଏବଂ ବେଦ ||୨୨||

ସ ଯସ୍ତର୍ବାନନ୍ତୁର୍ଦ୍ଦେଶାନନ୍ତୁ ବ୍ୟତଲପୁରମେଷ୍ଠୀ ଭୂତ୍ବାନ୍ବ୍ୟତଲଦ୍-ବ୍ରହ୍ମାନ୍ତାଦଂ କୃତ୍ବା ||୨୩||

ବ୍ରହ୍ମଣାନ୍ତାଦେନାନ୍ନମତି ଯ ଏବଂ ବେଦ ||୨୪||

=====

(୧୫|୧-୧୫) [ପଞ୍ଚିଦଶଃ ପର୍ଯ୍ୟାୟଃ] ଋଷିଃ - ଅଥର୍ବଣ । ଛନ୍ଦ - (ତୃତୀୟାଦିଷୁ ତସ୍ୟ ବ୍ରାତ୍ୟସ୍ୟ
ଇତ୍ୟସ୍ୟ ଚ) ଦୈବୀ ପଞ୍ଜିଃ (୧), ଆସୁରୀ ବୃହତୀ (୨), ପ୍ରାଜାପତ୍ୟା ଅନୁଷ୍ଠୁପ୍ (୩),
ଭୂରିକ୍ ପ୍ରାଜାପତ୍ୟା ଅନୁଷ୍ଠୁପ୍ (୪, ୬, ୮), ଦ୍ଵିପଦା ସାମ୍ନୀ ବୃହତୀ (୫-୭), ବିରାଟ୍ ଗାୟତ୍ରୀ (୯)
| ଦେବତା - ଅଧ୍ୟାତ୍ମନ୍, ବ୍ରାତ୍ୟଃ (୧-୯)

=====

ତସ୍ୟ ବ୍ରାତ୍ୟସ୍ୟ ||୧||

ସପ୍ତ ପ୍ରାଣାଃ ସପ୍ତାପାନାଃ ସପ୍ତ ବ୍ୟାନାଃ ||୨||

ତସ୍ୟ ବ୍ରାତ୍ୟସ୍ୟ ।

ଘ୍ନୋଃସ୍ୟ ପ୍ରଥମଃ ପ୍ରାଣ ଉର୍ଧ୍ଵୋ ନାମାୟଂ ସୋ ଅଗ୍ନିଃ ||୩||

ତସ୍ୟ ବ୍ରାତ୍ୟସ୍ୟ ।

ଘ୍ନୋଃସ୍ୟ ଦ୍ଵିତୀୟଃ ପ୍ରାଣଃ ପ୍ରୌଢୋ ନାମାସୌ ସ ଆଦିତ୍ୟଃ ||୪||

ତସ୍ୟ ବ୍ରାତ୍ୟସ୍ୟ ।

ଘ୍ନୋଃସ୍ୟ ତୃତୀୟଃ ପ୍ରାଣୋଽଭ୍ୟୁଦୋ ନାମାସୌ ସ ଚନ୍ଦ୍ରମାଃ ||୫||

ତସ୍ୟ ବ୍ରାତ୍ୟସ୍ୟ ।

ଘ୍ନୋଃସ୍ୟ ଚତୁର୍ଥଃ ପ୍ରାଣୋ ବିଭୂର୍ନାମାୟଂ ସ ପବନାନଃ ||୬||

ତସ୍ୟ ବ୍ରାତ୍ୟସ୍ୟ ।

ଘ୍ନୋଃସ୍ୟ ପଞ୍ଚମଃ ପ୍ରାଣୋ ଘ୍ନୋନିର୍ନାମ ତା ଇମା ଆପଃ ||୭||

ତସ୍ୟ ବ୍ରାତ୍ୟସ୍ୟ ।

ଘ୍ନୋଃସ୍ୟ ଷଷ୍ଠଃ ପ୍ରାଣଃ ପ୍ରିୟୋ ନାମ ତ ଇମେ ପଶବଃ ||୮||

ତସ୍ୟ ବ୍ରାତ୍ୟସ୍ୟ ।

ଘ୍ନୋଽସ୍ୟ ସପ୍ତମଃ ପ୍ରାଣୋଽପରିମିତୋ ନାମ ତା ଇମାଃ ପ୍ରଜାଃ ॥୯॥

=====

(୧୫|୧-୧୭) [ଷୋଡଶଃ ପର୍ଯ୍ୟାୟଃ] ଋଷିଃ - ଅଥର୍ବଣ । ଛନ୍ଦ - (ସର୍ବାସୁ ତସ୍ୟ ବ୍ରାତ୍ୟସ୍ୟ ଇତ୍ୟସ୍ୟ ଦୈବୀ ପଞ୍ଜିଃ), ସାମ୍ନୀ ଉଷ୍ମିକ୍ (୧, ୩), ପ୍ରାଜାପତ୍ୟା ଉଷ୍ମିକ୍ (୨, ୪-୫), ଯାଜୁଷୀ ତ୍ରିଷ୍ଟୁପ୍ (୨), ଆସୁରୀ ଗାୟତ୍ରୀ (୨) । ଦେବତା - ଅଧ୍ୟାତ୍ମନ୍, ବ୍ରାତ୍ୟଃ (୧-୨)

=====

ତସ୍ୟ ବ୍ରାତ୍ୟସ୍ୟ ।

ଘ୍ନୋଽସ୍ୟ ପ୍ରଥମୋଽପାନଃ ସା ପୌର୍ଣ୍ଣମାସୀ ॥୧॥

ତସ୍ୟ ବ୍ରାତ୍ୟସ୍ୟ ।

ଘ୍ନୋଽସ୍ୟ ଦ୍ଵିତୀୟୋଽପାନଃ ସାଷ୍ଟକା ॥୨॥

ତସ୍ୟ ବ୍ରାତ୍ୟସ୍ୟ ।

ଘ୍ନୋଽସ୍ୟ ତୃତୀୟୋଽପାନଃ ସାମାବାସ୍ୟା ॥୩॥

ତସ୍ୟ ବ୍ରାତ୍ୟସ୍ୟ ।

ଘ୍ନୋଽସ୍ୟ ଚତୁର୍ଥୋଽପାନଃ ସା ଶ୍ରଦ୍ଧା ॥୪॥

ତସ୍ୟ ବ୍ରାତ୍ୟସ୍ୟ ।

ଘ୍ନୋଽସ୍ୟ ପଞ୍ଚମୋଽପାନଃ ସା ଦୀକ୍ଷା ॥୫॥

ତସ୍ୟ ବ୍ରାତ୍ୟସ୍ୟ ।

ଘ୍ନୋଽସ୍ୟ ଷଷ୍ଠୋଽପାନଃ ସ ଯଜ୍ଞଃ ॥୬॥

ତସ୍ୟ ବ୍ରାତ୍ୟସ୍ୟ ।

ଘ୍ନୋଽସ୍ୟ ସପ୍ତମୋଽପାନସ୍ତା ଇମା ଦକ୍ଷିଣାଃ ॥୭॥

=====

(୧୫|୧-୧୭) [ସପ୍ତଦଶଃ ପର୍ଯ୍ୟୟଃ] ଋଷିଃ - ଅଥର୍ବଣ । ଛନ୍ଦ - (ସର୍ବାସୁ ତସ୍ୟ ବ୍ରାତ୍ୟସ୍ୟ ଇତ୍ୟସ୍ୟ ଦୈବୀ ପଞ୍ଜିଃ), ପ୍ରାଜାପତ୍ୟା ଉଷ୍ମିକ୍ (୧, ୫), ଆସୁରୀ ଅନୁଷ୍ଟୁପ୍ (୨, ୭), ଯାଜୁଷୀ ପଞ୍ଜିଃ (୩), ସାମ୍ନୀ ଉଷ୍ମିକ୍ (୪), ଯାଜୁଷୀ ତ୍ରିଷ୍ଟୁପ୍ (୬), ତ୍ରିପଦା ପ୍ରତିଷ୍ଠାରୀ ପଞ୍ଜିଃ (୮), ତ୍ରିପଦା ସାମ୍ନୀ ତ୍ରିଷ୍ଟୁପ୍ (୯), ସାମ୍ନୀ ଅନୁଷ୍ଟୁପ୍ (୧୦) । ଦେବତା - ଅଧ୍ୟାତ୍ମନ୍, ବ୍ରାତ୍ୟଃ (୧-୧୦)

=====

ତସ୍ୟ ବ୍ରାତ୍ୟସ୍ୟ ।

ଘ୍ନୋଽସ୍ୟ ପ୍ରଥମୋ ବ୍ୟାନଃ ସେୟଂ ଭୂମିଃ ॥୧॥

ତସ୍ୟ ବ୍ରାତ୍ୟସ୍ୟ ।

ଘ୍ନୋଽସ୍ୟ ଦ୍ଵିତୀୟୋ ବ୍ୟାନସ୍ତଦନ୍ତରିକ୍ଷମ୍ ॥୨॥

ତସ୍ୟ ବ୍ରାତ୍ୟସ୍ୟ ।

ଘ୍ନୋଽସ୍ୟ ତୃତୀୟୋ ବ୍ୟାନଃ ସା ଦୈଃ ॥୩॥

ତସ୍ୟ ବ୍ରାତ୍ୟସ୍ୟ ।

ଘ୍ନୋଽସ୍ୟ ଚତୁର୍ଥୋ ବ୍ୟାନସ୍ତାନ୍ତି ନକ୍ଷତ୍ରାଣି ॥୪॥

ତସ୍ୟ ବ୍ରାତ୍ୟସ୍ୟ ।

ଘ୍ନୋଽସ୍ୟ ପଞ୍ଚମୋ ବ୍ୟାନସ୍ତ ଋତବଃ ॥୫॥

ତସ୍ୟ ବ୍ରାତ୍ୟସ୍ୟ ।

ଘ୍ନୋଽସ୍ୟ ଷଷ୍ଠୋ ବ୍ୟାନସ୍ତ ଆର୍ତ୍ତବାଃ ॥୬॥

ତସ୍ୟ ବ୍ରାତ୍ୟସ୍ୟ ।

ଘ୍ନୋଽସ୍ୟ ସପ୍ତମୋ ବ୍ୟାନଃ ସ ସଂବସ୍ତରଃ ॥୭॥

ତସ୍ୟ ବ୍ରାତ୍ୟସ୍ୟ ।

ସମାନମର୍ଥଂ ପରି ଯୁକ୍ତି ଦେବାଃ ସଂବହରଂ ବା ଏତଦ୍ବୃତବୋଽନୁପରିଯୁକ୍ତି ବ୍ରାତ୍ୟଂ ଚ ॥୮॥

ତସ୍ୟ ବ୍ରାତ୍ୟସ୍ୟ ।

ଯଦାଦିତ୍ୟମଭିସଂବିଶନ୍ତ୍ୟମାବାସ୍ୟାଂ ଚୈବ ତତ୍-ପୌର୍ଣ୍ଣମାସୀଂ ଚ ॥୯॥

ତସ୍ୟ ବ୍ରାତ୍ୟସ୍ୟ ।

ଏକଂ ତଦେଷାମମୃତତ୍ବମିତ୍ୟାହୁତିରେବ ॥୧୦॥

=====

(୧୫|୧-୧୮) [ଅଷ୍ଟାଦଶଃ ପର୍ଯ୍ୟୟଃ] ଋଷିଃ - ଅଥର୍ବଣ । ଛନ୍ଦ - ଦୈବୀ ପଞ୍ଚିଃ (୧), ଆର୍ଚୀ ବୃହତୀ (୨-୩), ଆର୍ଚୀ ଅନୁଷ୍ଟୁପ୍ (୪), ସାମ୍ନୀ ଉଷ୍ଠିକ୍ (୫) । ଦେବତା - ଅଧ୍ୟାତ୍ମନ୍, ବ୍ରାତ୍ୟଃ (୧-୫)

=====

ତସ୍ୟ ବ୍ରାତ୍ୟସ୍ୟ ॥୧॥

ଯଦସ୍ୟ ଦକ୍ଷିଣମକ୍ଷ୍ୟସୌ ସ ଆଦିତ୍ୟୋ ଯଦସ୍ୟ ସବ୍ୟମକ୍ଷ୍ୟସୌ ସ ଚନ୍ଦ୍ରମାଃ ॥୨॥

ଘ୍ନୋଽସ୍ୟ ଦକ୍ଷିଣଃ କର୍ଣ୍ଣୋଽୟଂ ସୋ ଅଗ୍ନିର୍ଘ୍ନୋଽସ୍ୟ ସବ୍ୟଃ କର୍ଣ୍ଣୋଽୟଂ ସ ପବମାନଃ ॥୩॥

ଅହୋରାତ୍ରେ ନାସିକେ ଦିତିଶ୍ଚାଦିତିଶ୍ଚ ଶୀର୍ଷକପାଲେ ସଂବହରଃ ଶିରଃ ॥୪॥

ଅହ୍ନା ପ୍ରତ୍ୟତ୍-ବ୍ରାତ୍ୟୋ ରାତ୍ର୍ୟା ପ୍ରାତ୍-ନମୋ ବ୍ରାତ୍ୟାୟ ॥୫॥

॥ ଇତି ଦ୍ଵିତୀୟୋଽନୁବାକଃ ॥

॥ ଇତି ପଞ୍ଚଦଶଂ କାଣ୍ଡମ୍ ସମାପ୍ତମ୍ ॥

